

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS

ŠVIETIMO STUDIJŲ CENTRAS

Gediminas Svitojus

JAUNIMO NEFORMALIAUS MOKYMOSI PRIEINAMUMO DIDINIMO

GALIMYBĖS KAIMO VIETOVĖSE.

JAUNIMO CENTRO STEIGIMO ATVEJIS

Magistro baigiamasis darbas

Švietimo vadybos studijų programa, valstybinis kodas 621X20021

Edukologijos studijų kryptis

Vadovas (-ė) dr. Algė Šuliakaitė _____
(Moksl. Laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta prof. J. Ruškus _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2014

SANTRAUKA

Gediminas Svitojus: „Jaunimo neformalaus mokymosi prieinamumo didinimo galimybės kaimo vietovėse. Jaunimo centro steigimo atvejis“ Magistrinis darbas/ mokslinis vadovas dr. Algė Šuliakaitė, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, 2014 m.

Neformalusis jaunimo švietimas yra viena iš svarbiausių Lietuvos švietimo sistemos dalis, kuri padeda jaunimui sėkmingai integruotis į visuomeninį gyvenimą, suprasti gyvenimo principus ugdyti išsilavinusią ir kompetentingą asmenybę. Tačiau, kad visi šie procesai vyktų efektyviai reikalingas gerai organizuotas jaunimo neformalusis ugdymas ir laisvalaikio užimtumo didinimas. Nors jaunimo centrai tampa vis populiariesni, tačiau per mažas dėmesys yra skiriamas jaunimo centrų steigimui mažesniuose Lietuvos miesteliuose. Kadangi jaunimo užimtumo didinimas turėtų būti prieinamas visur, tiek dideliuose Lietuvos miestuose, tiek ir mažesniuose miesteliuose bei kaimo vietovėse, todėl turėtų būti sudarytos kuo palankesnės sąlygos jaunimo užimtumui didinti ir jaunimo centrų kūrimuisi mažesniuose Lietuvos miesteliuose bei kaimuose.

Darbo tikslas yra išryškinti efektyvius kuriamo jaunimo dienos centro veiklos ypatumus, bei parengti veiklos planą kuriamam jaunimo dienos centrui, remiantis X jaunimo centro steigimo atveju.

Pirmoje darbo dalyje apibrėžiama neformaliojo jaunimo švietimo esmė. Kadangi jaunimo neformalusis švietimas remiasi Lietuvoje nustatytais teisiniais aktais, darbe analizuojama neformaliojo jaunimo švietimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje bei tarpžinybinis bendradarbiavimas įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje.

Antroje darbo dalyje analizuojama atviro darbo su jaunimu teisinis reglamentavimas, apžvelgiama atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, jaunimo kompetencijų ugdymas bei saviraiškos poreikiai.

Trečiojoje darbo dalyje, remiantis atliktu kokybiniu tyrimu, parengiant veiklos planą kuriamam jaunimo dienos centrui yra atskleidžiami pagrindiniai efektyvūs, kuriamo jaunimo dienos centro veiklos ypatumai. Nustatyta, kad X jaunimo centro veikla yra orientuojama į tris tikslines grupes, t.y. vaikai nuo 8 iki 14 metų, jaunimas nuo 14 iki 29 metų ir jaunos šeimos. X jaunimo centro pagrindinė veikla yra orientuojama į darbą su jaunimo grupėmis, tiek su individualiais asmenimis. X jaunimo dienos centras, skatinant jaunimo motyvaciją ir gebėjimus, organizuoja veiklas reikalingas sėkmingai integracijai į darbo rinką, teikia prevencines priemones, socialinės bei psichologinės ar krizių įveikimo pagalbos paslaugas jauniems žmonėms ir kt. Pagrindinis X centro tikslas sudaryti jaunimui palankias sąlygas saugiai ir naudingai praleisti laisvalaikį, ugdyti gebėjimus ir kompetencijas.

SUMMARY

Gediminas Svitojus: „Increasing possibilities for non-formal education accessibility in rural areas. A case of youth centre establishment“ **MA thesis / research supervisor dr. Algė Šuliakaitė, Vytautas Magnus University, Kaunas, 2014**

Non-formal education for youth is the most important part of the Lithuanian education system, which helps young people to successfully integrate into the society, to understand the principles of life, to develop an educated and competent personality. However, that all these processes would be implemented effectively, it is necessary to have well-organized non-formal education for youth and youth free time activities. While youth centers are becoming more popular, but not enough attention is paid for establishment of youth centers in smaller towns in Lithuania. Increase of youth employment should be available everywhere, both in large cities as well as in smaller towns and rural areas in Lithuania. Therefore conditions for youth centers establishment in smaller towns and rural areas in Lithuania, must be created.

The aim of this thesis is to highlight most effective activities for youth day center that is created, and prepare plan of actions for this center.

The first part of this paper defines the essence of non-formal education for youth. As the youth non-formal education refers to Lithuania set of legal acts, this paper analyzes the non-formal education for youth legal regulations in Lithuania, as well as inter-agency cooperation in the implementation of the youth policy in Lithuania.

The second part of the paper analyzes the open work with youth legal regulations, also it includes an overview of open youth spaces and centers concept, and needs of youth competencies and self-expression.

The third part of this paper reveals main effective activities of created youth day center, based on qualitative research, it also includes action plan of creating such center. It was found that youth center activities are oriented towards the three target groups, such as: children 8 to 14 years, young people from 14 to 29 years and a young families. Main activities of youth centre are oriented towards work with youth groups, as well as work with individuals. Youth day centre organizes activities to promote young people's motivation and skills necessary for successful integration into the labor market, providing preventive measures of social and psychological crisis intervention and support services for young people and others. The main objective of the youth day center is to create favorable conditions for young people in a safe and useful way to spend free time, to develop the skills and competences.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	5
I. JAUNIMO POLITIKA LIETUVOJE IR JOS ĮGYVENDINIMAS	7
1.1. Neformaliojo švietimo svarba jaunimui	9
1.2. Neformaliojo jaunimo švietimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje	11
1.3. Tarpžinybinis bendradarbiavimas įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje.....	14
II. ATVIRO DARBO SU JAUNIMU TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	17
2.1 Atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija	17
2.2 Atvirų jaunimo centrų veiklos aprašas	20
2.3 Jaunimo kompetencijų ugdymas	21
2.4 Saviraiškos poreikio vieta jaunimo gyvenime	25
III. ATVIRO JAUNIMO CENTRO KŪRIMO YPATUMAI.....	28
3.1. Kokybinio tyrimo „Lietuvos atvirų jaunimo centrų veiklos vertinimas (sėkmės atvejai)“ metodologinis pagrindimas ir rezultatų analizė	28
3.2. Jaunimo centro projektas	40
IŠVADOS.....	45
LITERATŪRA.....	47

IVADAS

Temos aktualumas. Sparčiai formuojantis informacinei visuomenei, prisitaikant prie didžiulių ir greitai vykstančių pokyčių darbo rinkoje bei mus supančioje aplinkoje, vis svarbesnės tampa mūsų asmeninės savybės, o ne žinios, kurias esame sukaupę. Dažnai naujoje, sudėtingoje situacijoje svarbiausia tampa ne turimas išmokimas, tačiau gebėjimas greitai susirasti reikiamą informaciją, socialiniai įgūdžiai ir gebėjimas atpažinti ir tinkamai išreikšti savo jausmus.

Tinkamas neformaliojo jaunimo švietimo organizavimas ir įgyvendinimas atitraukia vaikus nuo beprasmiško laiko leidimo, žalingų įpročių, nusikalstamumo. Dalyvaujant neformaliojo švietimo veikloje vaikai ugdo kompetencijas, kurios leidžia jiems tapti aktyviems visuomenės nariams, savarankiškai spręsti gyvenime kylančias problemas.

Neformalus jaunimo švietimas yra ugdymo alternatyva, kuris ugdo socialines ir bendrąsias kompetencijas, gebėjimus, tenkina saviraiškos poreikius, bei sudaro sąlygas asmenybei tobulėti. Neformalus švietimas padeda socializuotis ir įsitraukti į visuomenę imigrantams, socialinės rizikos ir specifinių gebėjimų vaikams. Šis švietimas aktualus gabiems ir talentingiems vaikams, nes leidžia plėtoti gebėjimus po pamokų.

Pasirinkta tema yra aktuali tuo, jog Lietuvoje šiuo metu ypatingas dėmesys skiriamas formaliam švietimui ir ugdymui, todėl norint paruošti jaunimą gyvenimui, ugdyti jį kaip asmenybę privalo būti ir tikamai funkcionuoti neformalus švietimas, kaip, kaip neatsiejama nenutrūkstamo ugdymo dalis. Daugybė žinomų Lietuvos mokslininkų, pedagogų, tokių kaip I. Jonutytė (2002, 2007), G. Kvieskienė (2007), A. Paulavičiūtė (2002, 2008), O. Petronienė (2007, 2011 ir kt. skyrė Lietuvos neformaliojo jaunimo švietimo tyrinėjimams bei problemų indentifikavimui. Tačiau stebėtina ir tai, kad labai mažai dėmesio skiriama neformaliojo švietimo jaunimo centrų veiklai bei jų kūrimui. Vienas iš paminėtinų tyrimų buvo atliktas J. V. Vaitkevičiaus, L. Miliūnienės, T. Bakanovienės (2008) „*Neformalaus ugdymo organizavimas mokykloje ir už jos ribų: mokinių požiūrio analizė*“ Šio tyrimu buvo siekiama ištirti neformalaus ugdymo pasiūlą ir prieinamumą Šiaulių mieste. Tačiau apie neformaliojo švietimo jaunimo centrų prieinamumo didinimo galimybes mažesniuose miesteliuose nėra daug nagrinėta. Todėl ši tema ir bus aktuali tuo, jog bus tiriama jaunimo dienos centro prieinamumo didinimo galimybės bei kūrimas mažame miestelyje, išryškinant jo veiklos ypatumus.

Problema. Pagrindine neformaliojo švietimo problema Lietuvoje galima įvardinti tai, jog nepakankamas dėmesys yra skiriamas veiksmingam neformaliojo švietimo veiklos organizavimui bei neformalio švietimo centrų prieinamumo galimybėms mažesniuose Lietuvos miesteliuose ir kaimo vietovėse. To priežastis gali būti jaunimo nusikalstamumo, alkoholio bei narkotinių

medžiagų vartojimo didėjimas. Jaunimo užimtumas turėtų būti prieinamas visur, tiek dideliuose Lietuvos miestuose, tiek ir mažesniuose miesteliuose bei kaimo vietovėse. Todėl jaunimo užimtumas šiuo metu yra mažų miestelių problema. Darbe ši problema sprendžiama analizuojant neformaliojo jaunimo švietimo centro kūrimo galimybes.

Baigiamojo darbo objektas – Jaunimo dienos centro įkūrimas mažame miestelyje.

Baigiamojo darbo tikslas – Išryškinti efektyvius jaunimo dienos centro veiklos ypatumus bei parengti veiklos planą naujai kuriamam jaunimo dienos centrui.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Atlikus jaunimo politikos Lietuvoje analizę numatyti jos įgyvendinimo regione galimybes.
2. Atskleisti jaunimo centro veiklos regione ypatumus.
3. Įvertinus jaunimo centro kūrimo mažame miestelyje galimybes parengti jaunimo centro kūrimo projektą.

Baigiamojo darbo tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros ir mokslinių straipsnių analizė, sisteminimas ir lyginimas;
- Kokybinis tyrimo metodas;

Baigiamojo darbo struktūra.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama jaunimo politika Lietuvoje ir jos įgyvendinimas, taip pat apžvelgiama neformaliojo jaunimo švietimo esmė, neformaliojo jaunimo švietimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje bei tarpžinybinis bendradarbiavimas įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje

Antroje darbo dalyje analizuojama atviro darbo su jaunimu teisinis reglamentavimas, taip pat apžvelgiama atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija, atvirų jaunimo centrų veiklos aprašas, jaunimo kompetencijų ugdymas bei saviraiškos poreikio vieta jaunimo gyvenime.

Darbo pabaigoje pateikiamos apibendrinančios išvados.

I. JAUNIMO POLITIKA LIETUVOJE IR JOS ĮGYVENDINIMAS

Lietuvoje jaunimo politika plėtojama nuo 1990 metų, kai buvo leista kurtis jaunimo organizacijos. 1996 metais Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino Valstybinę jaunimo politikos koncepciją, kuri teisiškai įtvirtino jaunimo veiklą. Lietuvoje sukurta teisinė bazė ir institucinė sistema jaunimo politikai formuoti ir įgyvendinti. Nustatyti jaunimo politikos principai, sritys, kas organizuoja ir valdo jaunimo politiką.

2003 metais Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintas Jaunimo politikos pagrindų įstatymas atitinkantis Europos Sąjungos prioritetus. Įstatymu įtvirtino pagrindines Lietuvos jaunimo politikos įgyvendinimo sritis, nustatė šios politikos įgyvendinimo principus

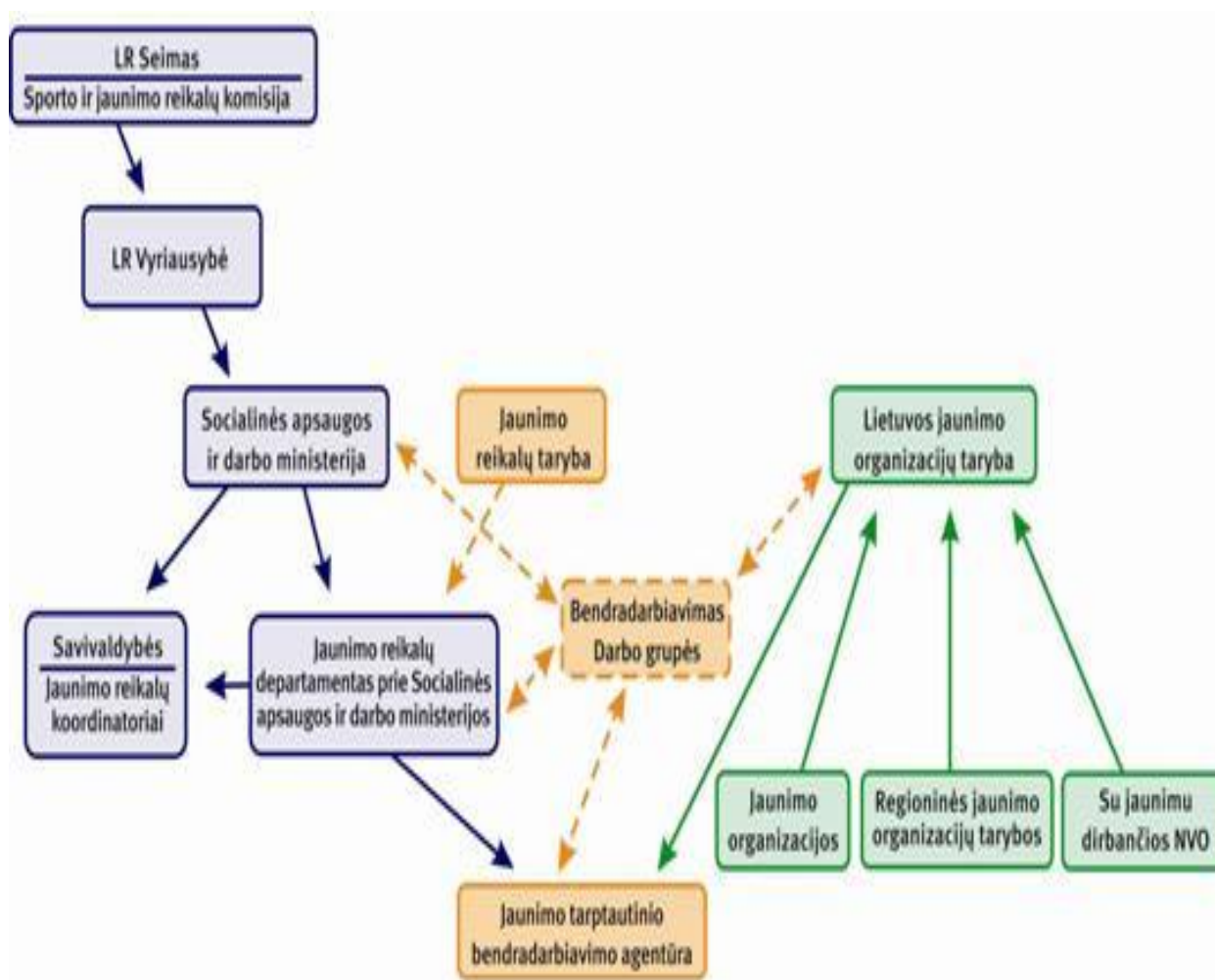
Jaunimo politika apibrėžiama, kaip sistemų ir priemonių visuma, siekiant kuo geresnių ir palankesnių sąlygų jauno žmogaus asmeninei brandai ir sėkmingai integracijai į visuomenę (Jaunimo politika Lietuvoje 2010).

Remiantis Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymu (Žin., 2003, Nr. 119-5406; 2005, Nr. 144-5238) 4 straipsniu, „*jaunimo politika yra apibūdinama kaip kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, taip pat veikla, kuria siekiama visuomenės ir atskirų jos grupių supratimo bei tolerancijos jauniems žmonėms*“.

Jaunimo politika Lietuvoje yra plėtojama dviem kryptimis:

1. *Užtikrinti Jaunimo interesus. atskirose viešosios politikos srityse –švietimas ir mokslas, sportas, kultūra, darbas ir užimtumas, būstas, sveikata ir kt.;*
2. *Jaunimo veiklos plėtra (angl. youth work) – šia veikla turi būti jaunimas skatinamas mokytis, ugdyti stiprią ir savim pasitinkančią asmenybę, kuri galėtų ir gebėtų įsilieti į šiuolaikinę visuomenę, skatinti jaunimą verslumo, taip pat sudaryti kuo palankesnes sąlygas jaunimui mokytis, semtis patirties, skatinti nebijoti eksperimentuoti. Šias veiklas vykdo ir gali vykdyti savivaldybių ar nevyriausybinų organizacijų įsteigti jaunimo centrai, sporto, kultūros centrai ir kt.*

Jaunimo politiką organizuoja ir valdo šios institucijos (1pav.):

1 schema. Jaunimo politikos valdymo modelis (Adaptuota pagal Jaunimo reikalų departamentą, 2008)

Lietuvos Jaunimo politikos Baltojoje knygoje (2001) yra išskiriami pagrindiniai jaunimo politikos tikslai ir uždaviniai bei objektas. Jaunimo politikos objektas apibrėžiamas kaip valstybės institucijų veiklos koordinavimas, suformuojant vieningos valstybės politikos jaunimo klausimais strategijas, apimančias jaunimui aktualias temas: darbas, būstas, išsilavinimas, pilietiškumas, neformalus ugdymas, nusikalstamumas bei kitų jaunimo problemų nagrinėjimas, įtraukiant į šį procesą jaunimo organizacijas bei neorganizuotą jaunimą.

Jaunimo politikos tikslai yra apibrėžiami, kaip :

1. Skatinti jaunimą būti išsilavinusiu, atsakingu, savarankišku, ugdyti pilietiškai, intelektualią asmenybę;
2. Padėti jaunimui integruotis į šiuolaikinį, kupina įvairiausių galimybių visuomeninį gyvenimą (t.y. ekonominį, pilietinį, socialinį, politinį, kultūrinį gyvenimą);

3. Skatinti ir motyvuoti jaunimą aktyviai dalyvauti jaunimo veikloje, įvairiuose jaunimo renginiuose, jaunimo klubuose, aktyviai reikšti savo nuomonę ir nebijoti naujų iššukių (Lietuvos Jaunimo politikos Baltoji knyga, 2001).

1.1. Neformaliojo švietimo svarba jaunimui

Neformalusis švietimas šiuolaikiniame pasaulyje tampa vis svarbesnis. Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse daug dėmesio skiriama neformaliajam jaunimo švietimui. Pasaulio visuomenės dėmesys neformaliajam ugdymui ypač sustiprėjo XX amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Nuo 1970 metų, tarptautinės agentūros, tokios kaip Pasaulio bankas, Jungtinių Tautų vaikų fondas (UNISEF), Jungtinių Valstijų tarptautinės plėtros agentūra (USAID), ėmėsi neformaliojo ugdymo tyrimų, finansavo daugybę projektų, kurių tikslas buvo analizuoti neformaliojo ugdymo ypatumus ir potencialą, skatinant tolesnes šios srities mokslines studijas (I. Žemaitytė, 2006).

Neformalus jaunimo švietimas yra sudėtingas, daugialypis edukacinis reiškinys, kuris šiai dienai yra labai įvairiai suprantamas. Jaunimo neformalus švietimas yra kryptingos veiklos, kuriomis, plėtojamos jauno žmogaus asmeninės, socialinės ir edukacinės kompetencijos, siekiama ugdyti sąmoningą bei išsilavinusią asmenybę, sugebančią atsakingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime (Lietuvos jaunimo neformaliojo ugdymo asociacija, 2005).

Neformalusis vaikų švietimas – labai svarbi vaikų, paauglių, jaunuolių ugdymo sritis, skirta jų intelektualiniams, techniniams, meniniams, sportiniams, socialiniams, pažintiniams bei kitiems gebėjimams lavinti. Neformaliojo švietimo veiklą organizuoja pagal bendruosius švietimo sistemos principus, šiai veiklai keliant pagrindinį tikslą – sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus (Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas (2006).

Neformalusis švietimas apibrėžiamas kaip sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis. Neformalusis ugdymas, skirtas įvairaus amžiaus vaikų prigimtiniams galioms, įvairiems saviraiškos gebėjimams, poreikiams atskleisti, pažintiniams interesams tenkinti, kūrybiškumui plėtoti, kultūrinėms vertybėms puoselėti, turiningam laisvalaikio praleidimui, nusikalstamumo prevencijai ugdymo institucijose stiprinti (Miliūnienė, Vaitkevičius, Bakanovienė, Mockevičienė, 2009).

N. Barkevičienės teigimu (2011) neformalusis ugdymas jaunam žmogui yra labai svarbus tuo, jog:

1. Padeda išsilaisvinti iš nepagrįstų išorinių apribojimų, kurie atsiranda suaugusiems neobjektyviai įvertinus jauno žmogaus galimybes ir taip apriboja galimą jaunuolio potencialą ir saviraišką.

2. Padeda išsilaisvinti iš nepagrįstų vidinių apribojimų, kurie formuojasi dėl asmeninės

patirties trūkumo. Ją jaunas žmogus dažniausiai kompensuoja tėvų, autoritetų, tradicijų suformuotomis vertybėmis. Išsivadavimas iš nepagrįstų vidinių apribojimų reiškia jauno žmogaus vertybių formavimąsi asmeninės patirties pagrindu;

3. Padeda siekti atsakomybės už savo gyvenimą, kuomet jaunas asmuo sąmoningai suvokia savo norus bei tikslus ir savarankiškai siekia jų realizavimo;

4. Padeda siekti prasmingo savęs realizavimo, kurio esmė – asmeninių ir bendruomenės interesų derinimas siekiant tikslų ir naudojant savo sugebėjimas.

Valstybės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatuose skelbiama, kad „Lietuvos švietimas yra grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos vertės ir orumo, artimo meilės, prigimtinės žmonių lygybės, žmogaus laisvių ir teisių, tolerancijos, demokratinių visuomenės santykių teigimu. Švietimas ugdo asmens nusistatymą ir gebėjimą remtis šiomis vertybėmis savo gyvenime ir veikloje“.

G. Kvieskienė (2006) teigimu, neformalusis švietimas turi funkcionuoti taip, kad mokiniui būtų sudarytos galimybės: „gilinti, papildyti, plėtoti žinias, įgytas formaliojo ugdymo metu; per meninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreikius; ugdytis kompetencijas, būtinas aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai; ugdytis pilietiškumą, tautinę ir kultūrinę savimonę“.

Pasak J. Vitkauskaitės (2013) „šiandien švietimo sistema turi atitikti 21-ojo amžiaus poreikius, kurie diktuoja mokymosi visą gyvenimą tendencijas, visuotinį mobilumą ir iššūkius globalioje žiniomis grįstoje ekonomikoje. Neformalusis švietimas pripažįsta, kad mokymosi visą gyvenimą bei stažuočių programos yra labai efektyvios, ir ypač tiems asmenims, kurie jau turi diplomus ar pažymėjimus. Neformalaus ugdymo sistema yra lankstesnė ir gali būti daugiau orientuota į savo tikslinę grupę. Tokio tipo švietimas yra neatsiejama mokymosi visą gyvenimą dalis“.

Jaunimas, dalyvaudamas neformalaus ugdymo projektuose įgyja asmeninių, edukacinių, socialinių, profesinių kompetencijų, tolerancijos įgūdžių, mokosi spręsti problemas, nuodugnai suvokti ir perimti tautos patirtį, tradicijas. Neformaliai įgyta patirtis tampa svarbia pozityviosios socializacijos proceso dalimi (D. Šukytė, 2007). Ugdant visas šias kompetencijas asmeniui padedama tapti aktyviu visuomenės nariu, rengtis būsimai karjerai. Jaunimas lankydamas įvairius būrelius turi galimybę atskleisti save kaip asmenybę, tobulinti individualius gebėjimus, o tai taip pat padeda jaunam žmogui kuo racionaliau pasirinkti profesiją. Neformaliojo vaikų švietimo sistema kuri funkcionuoja taip, kad vaikas galėtų ne tik gilinti žinias, įgytas formaliojo švietimo metu, bet ir ugdytis kompetencijas, būtinas aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai.

Apžvelgus įvairių autorių nuomones apie neformalųjį jaunimo švietimą, galima teigti, kad neformalus švietimas išsprendžia daugybę tiek socialinių, tiek psichologinių jaunimo problemų.

Neformalus jaunimo švietimas tiesiog yra būtinas šiuolaikiniam jaunimui, kadangi jaunimas labai mažai dėmesio skiria popamokinei veiklai, mieliau savo laiką leidžia prie kompiuterio, ar tiesiog pasirenka tokią veiklą, kuri nėra tinkama ugdyti jauno žmogaus savimone (A. Giddens, 2005). Neformalus švietimas išsprendžia tokias jaunimo problemas, kaip nesimokymo ir iškritimo iš mokyklos problemas, socialinės atskirties problemas. Būtent neformalusis švietimas suteikia daugiau galimybių, yra lengviau prieinamas dirbantiems jaunuoliams, leidžia lanksčiai reaguoti į dinamiškus darbo rinkos ir kitus pasaulinio kaitos nulemtus reikalavimus.

„2012–2013 mokslo metais neformaliojo vaikų švietimo mokyklas lankė apie 102 440 arba 27,4 proc. šalies vaikų. Vadinasi, likę maždaug 70 proc. Lietuvos vaikų nedalyvauja užklausinėse veiklose, ugdančiose aktyviems ir sėkmingiems visuomenės nariams reikalingas kompetencijas, tenkinančiose pažinimo ir saviraiškos poreikius“ rodo Švietimo informacinių technologijų centro duomenys. Šiuo metu yra kuriamas valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos projektas, kurio pagrindinis tikslas – kuo labiau plėtojant vaikų ir jaunimo neformaliojo švietimo aprėptį suteikti mokiniams bei studentams palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir įgyvendinti specialiuosius ugdymosi poreikius (Neformaliojo ugdymo aktualijos, 2012).

Taigi neformaliojo švietimo svarba yra grindžiama tuo, kad neformalus švietimas jaunimui suteikia ir tobulina geresnius gyvenimo įgūdžius ir bendrąsias kompetencijas, kurios svarbios ir vertinamos darbo rinkoje. Gebėjimai ir kompetencijos gali būti sukurti ir įgyti dalyvaujant neformaliojo švietimo veikloje. Jauniems žmonėms, kurie dar neturi darbo patirties svarbu dalyvauti neformalaus ugdymo veiklose, tokiose kaip stažuotės ir mokymai užsienyje, kur įgyjama patirties, tobulinama užsienio kalba. Darbdaviai vertina įvairius įgūdžius: verslumą, komunikabilumą, pasitikėjimą, iniciatyvumą.

1.2. Neformaliojo jaunimo švietimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Iki 2002 metų Lietuvoje neformalus jaunimo švietimas buvo neaiškiai apibrėžtas. Jis buvo įvardintas, kaip viena iš naujų darbo su jaunimu sričių (pvz. nevyriausybinų organizacijų veikla). 2003 metų Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas iki tol buvusią „papildomo ugdymo“ sąvoką, papildė ir apibrėžė kaip neformalų vaikų švietimą.

Lietuvoje neformalų jaunimo švietimą reglamentuoja šie teisiniai dokumentai: *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija* (2005) Nr. ISAK-2695 (2005-09-25), *Papildomojo ugdymo koncepcija* (projektas) (1999) Nr. 802 (1999-06-17), Pažyma Nr. 24-06-116 (2001-09-25) *Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo* (2001).

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2005) yra viena svarbiausių neformalų švietimą

reglamentuojančių teisinių dokumentų. Joje apibrėžti neformaliojo vaikų švietimo tikslai, uždaviniai, principai, ugdymo objektas, ugdomos kompetencijos, rezultatas, ugdymo proceso organizavimas, sistema, finansavimas bei numatomos priemonės šiai sampratai įgyvendinti.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) yra teigiama, „neformaliojo ugdymo būdu įgyta patirtis yra pats didžiausias indėlis į jauno žmogaus tobulėjimą bei aktyvaus pilietiškumo skatinimą.“

Koncepcijoje keliamas neformaliojo jaunimo ugdymo tikslas – „per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius“.

Remiantis neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2005) keliami šie pagrindiniai uždaviniai, skatinantys teigiamą neformalųjį jaunimo ugdymą:

1. Skatinti jaunimą plėtoti kompetencijas per saviraiškos poreikių tenkinimą;
2. Skatinti ugdyti pilietiškumą, demokratišką požiūrį į visuomenę;
3. Skatinti gebėjimus kritiškai mąstyti ir kūrybiškai spręsti problemas, gebėti prisitaikyti šiuolaikinėje dinamiškoje visuomenėje;
4. Spręsti socialinės integracijos problemas t.y. mažiau galimybių turinčių, ypatingų poreikių, gabių vaikų, padėti integruotis į visuomeninį gyvenimą, efektyviai spręsti jaunimo užimtumo bei kitas socialines jaunimo problemas Lietuvoje.
5. Padėti spręsti jaunimui integravimosi į darbo rinką problemas.

Tikslas, į kurį yra orientuojamas neformalusis jaunimo švietimas, yra kompetencijos (dokumentuose jos apibrėžiamos kaip mokėjimai atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų visuma), kurios yra skirstomos į keturias pagrindines dalis:

1. *Asmeninės kompetencijos* – tai yra savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus;
2. *Edukacinės (mokymosi) kompetencijos* – savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą, informacijos gavimas, jos analizavimas bei panaudojimas, mąstymo lankstumas (loginis, kritinis-probleminis, kūrybinis);
3. *Socialinės kompetencijos* – bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratinių struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas, konfliktų sprendimas, lygių galimybių įsisąmoninimas, ekologinė savimone;
4. *Profesinės kompetencijos* – specifinių sričių žinios gebėjimai ir įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į veiklos kokybę.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (2007) 17 ir 18 straipsniuose pažymėta, kad Neformaliojo švietimo būdu įgyta žmogaus kompetencija yra pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos dalis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta arba aukštosios

mokyklos nusistatyta tvarka.

Neformaliojo vaikų švietimo pažymėjime (Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. ISAK-549) yra pateikiama papildomojo ugdymo organizavimo bendrojo lavinimo mokyklose situacija, pateikti statistiniai duomenys apie moksleivių papildomojo ugdymo būrelių lankomumą. Dokumente taip pat yra nurodytos papildomojo ugdymo organizavimo sąlygos, t. y. nurodoma, kur vyksta papildomojo ugdymo užsiėmimai. Pažymoje nurodoma ir papildomojo ugdymo priežiūrai reikalingos sąlygos, numatant kad vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose reikia planuoti ir vykdyti papildomojo ugdymo priežiūrą, nors tokie priežiūros rezultatai mažai kur fiksuojami ir aptariami.

Taip pat keliama papildomojo ugdymo įstaigų probleminiai klausymai: nepakankamai iširtas ir suderintas papildomojo ugdymo institucijų tinklas, kelia abejonių efektyvus funkcionavimas, veiklos nepakankamai finansuojamos, ribota materialinė bazė ir jos atnaujinimo galimybės. Reiktų pabrėžti, kad labai trūksta programų ir rekomendacijų šioms programoms rengti. Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas teisės aktams reglamentuojantiems papildomojo ugdymo įstaigų veiklą.

Neformaliojo vaikų švietimo pažymos pabaigoje yra pateikti siūlymai, kaip būtų galima efektyviai patobulinti papildomojo ugdymo kokybę; pateiktieji siūlymai skiriami svarbiausioms institucijoms: Švietimo ir mokslo ministerijai, pedagogų kvalifikacijos tobulinimo centrams, savivaldybių administratoriams ir mokyklų vadovams.

Pasak P. Gudyno: „Nors Lietuvoje sukurta jaunimo politikos informavimo ir įgyvendinimo sistema, yra reglamentuota teisės aktuose, tačiau dar nepakankamos galimybės neformaliajam jaunimo ugdymui, nepakankamos neformalaus ugdymo tradicijos, neformalus ugdymas nėra pripažįstamas visuomenės kaip viena iš efektyviausių ugdymosi priemonių, pastoviai stokojama paslaugų jaunimui ir darbo su jaunimu vertinimo ir reglamentavimo“ (2007).

Išanalizavus neformalųjį jaunimo švietimą Lietuvoje reglamentuojančius teisinius dokumentus, pastebėta, kad neformalusis jaunimo švietimas yra labiausiai orientuojamas į jauno žmogaus saviugdos procesus.

Neformaliojo jaunimo švietimo veiklos tobulinimo kryptys labiausiai yra orientuojamos į:

1. Neformaliojo jaunimo švietimo prieinamumo didinimą bei apimtį įvairiuose Lietuvos miestuose, taip pat atsižvelgiant ir į mažesnius Lietuvos miestelius bei kaimo vietas;
2. Neformaliojo jaunimo švietimo finansavimo gerinimo sistemą;
3. Neformaliojo jaunimo švietimo veiklos organizavimą, siekiant ugdyti vaikų asmenines, edukacines bei socialines kompetencijas;
4. Jaunimo saviraiškos ir individualizacijos skatinimą.
5. Tokių mokymosi programų kūrimą, kurios padėtų lengviau integruotis į darbo rinką bei atitinkų jaunimo bei darbdavių poreikius;

6. Vaikų ir jaunimo neformalųjį ugdymą, skatinantį švietimo institucijų, savivaldybių bei jaunimo nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą ir partnerystę.

Kadangi šiuo metu didelis dėmesys yra skiriamas į neformalųjį jaunimo švietimą, todėl gerinant neformaliojo švietimo veiklą, yra pradėta kurti jos finansavimo sistema, formuojant neformaliojo vaikų švietimo krepšelį. Šio krepšelio tikslas yra numatytomis bendrojo lavinimo mokykloms skirtomis moksleivio krepšelio lėšomis, atsiskaityti su kitomis, neformaliojo švietimo paslaugas teikiančiomis įstaigomis (t.y. sporto, muzikos, meno, dailės mokykloms, kūrybos, gamtinių centrų ir kt.), kurias lanko bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai. Manoma, kad šios lėšos turėtų pagerinti neformaliojo vaikų švietimo programos kokybę, o taip pat padėtų sumažinti vaikų tėvų mokamų mokesčių dydį (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Kad į Lietuvos neformalųjį jaunimo švietimą žiūrima kur kas griežčiau, tai įrodo Lietuvoje neformalųjį jaunimo švietimą reglamentuojantys teisiniai dokumentai, kurie parodo, kad Lietuvos švietimo atstovams yra svarbūs neformaliojo jaunimo švietimo klausimai ir problemos. Tačiau norint, kad neformalus jaunimo švietimas funkcionuotų kaip lygiavertė Lietuvos švietimo sistemos dalis, tam būtina keisti požiūrį ir neformalųjį švietimą traktuoti kaip lygiavertį formaliojo švietimo partnerį.

1.3. Tarpžinybinis bendradarbiavimas įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje

Tam, kad būtų įgyvendinti jaunimo politikoje numatyti tikslai būtinas glaudus socialinių institucijų, savivaldybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas.

Pagal visuotinę lietuvių enciklopediją (2003) bendradarbiavimas apibrėžiamas „kaip asmenų arba socialinių grupių bendravimas siekiant padėti realizuoti vienas kito poreikius. Bendradarbiavimas apima vienus ar kitus veiksmus, išorinius pokyčius, kuriuos lemia šie veiksmai, šių pokyčių poreikį kitiems individams arba jų grupėms bei jų atsakomąją reakciją. Bendradarbiavimas gali būti laikinas ir nuolatinis privatus ir viešas, formalus ir neformalus“.

Pagal 2002 – 2004 metų nacionalinės nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų programą, kurios tikslas – „skatinti dienos centrus, tarnybas, mokyklas, policijos ir kitas institucijas, turinčias ryšį su probleminėmis šeimomis ir vaikais, bendradarbiauti, keisti informacija apie centrą lankančius vaikus ir jų šeimas, teigiama, kad siekiant įgyvendinti programos tikslus, būtina:

Besikeičiant informacija apie vaikus ir šeimas bendradarbiauti su vietos tarnybomis, socialinės paramos, seniūnijomis, savivaldybėmis, mokyklomis, švietimo skyriais, policijos nepilnamečių reikalų pareigūnais, sveikatos priežiūros institucijomis, nevyriausybiniomis organizacijomis ir kitomis įstaigomis“.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004–2006 metų programoje, skatinamas nevyriausybinių organizacijų, savivaldybių institucijų, teikiančių socialines paslaugas, bei užsienio partnerių iš regionų bendradarbiavimas (Žin., 2003, Nr. 90–4075).

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) 4 straipsnyje „Socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo principai“ teigiama, kad socialinės paslaugos valdomos, skiriamos ir teikiamos vadovaujantis:

1. *Bendradarbiavimo principu* . Socialinių paslaugų valdymas, skyrimas ir teikimas remiasi asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socialinių paslaugų įstaigų, savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu bei tarpusavio pagalba. (Žin., 2006, Nr. 17–589).

Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatyme (2003) 3 straipsnyje „Jaunimo politikos įgyvendinimo principai“ yra teigiama, jog įgyvendinant jaunimo politiką reikia vadovautis tarpžinybinio koordinavimo ir bendradarbiavimo principais. (Žin., 2003, 119 – 5406.)

Anot N. Žemaitienės (2006) tarpžinybinis bendradarbiavimas – svarbus, bet dar nepakankamai panaudotas prevencinės veiklos optimizavimo šaltinis. Bendradarbiavimas su panašius uždavinius sprendžiančiomis organizacijomis ir grupėmis suteikia daugiau galimybių, praturtina prevencinę veiklą naujomis įžvalgomis ir konstruktyviais sprendimais.

Pasak socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bendruomenių reikalų skyriaus vedėjo A. Kučiko „tarpžinybinis bendradarbiavimas yra atskirų institucijų, kurios atsakingos už viešosios politikos sritis, veiklų koordinavimas specifine tema, siekiant bendro tikslo. Jaunimo politikos srityje – įvairios viešosios politikos institucijos, susitelkusios spręsti jaunimo reikalus. Tarpžinybinis bendradarbiavimas vyksta horizontaliame lygmenyje, bet gali būti ir vertikaliame (nacionalinis lygmuo – savivalda)“.

F. Y. Denstad (2009) teigimu, kad jaunimo politika būtų sėkmingai įgyvendinama ji turi būti integruota. Jaunimo politika yra integruota, kai yra kaupiama vieninga duomenų bazė apie jaunus asmenis ir su jais dirbančias institucijas, telkiami tiek žmogiškieji tiek materialieji ištekliai, skirtingos institucijos derina veiksmus ir priemones jaunimo politikos atžvilgiu ir jei egzistuoja ir veikia tarpžinybinio bendradarbiavimo struktūros.

Tačiau dažnai pasitaiko ir įvairių problemų, siekiant užtikrinti efektyvų tarpžinybinį bendradarbiavimą įgyvendinant jaunimo politiką Lietuvoje.

Pasak L. Mažylio, D. Vazgelevičiaus (2004) nevyriausybinių organizacijų ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimo gerinimas, tai pat ir socialinio saugumo bei kokybiškų paslaugų bendruomenei užtikrinimas įmanomas tik nuolatinės komunikacijos tarp abiejų sektorių subjektų kontekste. Tam reikia parengti ir įgyvendinti bendradarbiavimo principus, taisykles, kurios apimtų ir reglamentuotų kuo platesnį bendrų sumanymų spektrą. Bendrų taisyklių, reglamentuotų vietinio

lygmens teisės aktuose, laikymasis yra busimos ilgalaikės ir tvirtos lygiavertės partnerystės pagrindas.

Remiantis R.Uscila, J. Kanapinskaite, A. Railienė A. ir kt., (2007) galima išskirti dažniausiai pasitaikančius tarpžinybinio bendradarbiavimo trikdžius:

1. Socialinio bendradarbiavimo teisinio pagrindo nebuvimas;
2. Bendrų interesų skirtumai ir apibendrintų rezultatų siekimo būtinybės nesuvokimas;
3. Socialinės partnerystės principų skirtingas suvokimas;
4. Atsirandančios prielaidos manipuliacijai ir nesąžiningumui neįteisinus bendradarbiavimo sutarčių;
5. Formalus ir nekūrybiškas požiūris į Socialinį bendradarbiavimą,
6. Lygiavertiškumo principo ignoravimas;
7. Silpnas koordinavimas.

2014 m. kovo 5-6 d. įvykusi konferencija „Regioninės jaunimo politikos stiprinimas“, pristatė projektą, kurio tikslas buvo „Regioninės jaunimo politikos stiprinimo 2015–2017 metų veiksmų plano rengimas. Būtent šiuo veiksmų planu norima apjungti visą šiuo metu vykstantį ar būtiną tarpžinybinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą stiprinant jaunimo politikos įgyvendinimą regionuose“.

Galima teigti, kad tarpžinybinis bendradarbiavimas yra atskirų, viena kitai nepavaldžių institucijų veiksmų derinimas siekiant bendro tikslo, sprendžiant jaunimo reikalus. Svarbu yra ir tai, jog tarpžinybinis bendradarbiavimas jaunimo politikoje turėtų būti vykdomas, dalyvaujant tiek vyriausybėms, tiek ir nevyriausybėms organizacijoms. Svarbiausia yra apibrėžti tikslus ir kuo efektyviau siekti jų įgyvendinimo, formuojant jaunimo politiką Lietuvoje.

II. ATVIRO DARBO SU JAUNIMU TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Atviras darbas su jaunimu Lietuvoje atsirado palyginti ne taip seniai, tik 2006 m., lyginant su Vakarų Europa, kur atviras darbas su jaunimu jau tapusi ilgametė tradicija. Daugelis su jaunimu dirbančių organizacijų turėjo tikrai šio darbo formos apraiškų, tačiau jaunimo politikos sistema ir jaunimo politikos sistemos finansavimo galimybės nebuvo orientuotos į lanksčias šio darbo formas, todėl veikla rėmėsi tik finansavimu per projektines veiklas, orientuojantis į aktyvų jaunimą. Atviro darbo su jaunimu teisinis reglamentavimas padėjo geriau išplėtoti ir koordinuoti veiklą su jaunimu sistemą, taip pat užtikrinti jaunimo užimtumo didinimą bei jo plėtrą. Plačiau apie atviro darbo su jaunimu teisinį reglamentavimą bus aptariama sekančiuose darbo skyriuose.

2.1 Atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija

Jaunimo dienos centrų atsiradimą įtakojo Nevyriausybinių organizacijų formavimasis Lietuvoje. Po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo plečiantis nevyriausybinių organizacijų paslaugų sektoriui buvo pradėti kurti jaunimo dienos centrai.

1992 m. spalio 25 dieną priėmus Lietuvos Respublikos Konstituciją, buvo įtvirtinti nevyriausybinių organizacijų kūrimosi principai teisinės valstybės požiūriu. Konstitucijos 35 straipsnio nuostatos laiduoja piliečiams teisę laisvai vienytis į bendrijas ar asociacijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Pagrindiniai Nevyriausybinių organizacijų formavimo principai buvo reglamentuoti įstatymuose.

Remiantis Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymu (Žin., 2007, Nr. 80-3214) 2 straipsniu „atviras jaunimo centras yra apibrėžiamas kaip įstaiga ar jos padalinys, teikiantis socialines, pedagogines, psichologines paslaugas jaunimui ir vykdamas 14–18 metų vaikų minimalios priežiūros priemones“.

Atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepcijoje (2010) 18 punkte „atviras jaunimo centras yra apibrėžiamas kaip atvirąjį darbą su jaunimu vykdamas ir jo principais besivadovaujanti institucija, kurios steigėjai gali būti savivaldybės, nevyriausybinių organizacijų, vietos ar religinės bendruomenės“

„Atvira erdvė yra erdvė arba patalpa, skirta ir pritaikyta atviro darbo su jaunimu vykdymui, t.y. galinti būti institucijoje (kultūros, švietimo, sporto ar socialinėje), nekeičiant institucijos juridinio statuso ir pritaikoma atviram darbui su jaunimu panaudojant jau esamą priemonių ar

metodinę bazę“.

Koncepcijoje keliamas atviras jaunimo centras tikslas – „orientuotis į jaunų žmonių kasdienybę ir jos išgyvenimus, ugdyti sveikus ir gerai besijaučius jaunos žmones su aukšta saviverte, su plačiai išsiugdytomis asmeninėmis ir socialinėmis kompetencijomis; gebančius aktyviai ir integraliai įsitraukti į bendruomeninius ir visuomeninius procesus bei lanksčiai ir konstruktyviai reaguojanti į pokyčius“

Galima teigti, kad jaunimo centrai yra būtina šiuolaikinio jaunimo ugdymosi vieta. Kadangi jaunimo centrai yra orientuoti atvirą darbą su jaunimu, kurie taip pat gali teikti socialines, pedagogines ir psichologines konsultacijas bei pagalbą jaunimui.

Apžvelgus atvirų jaunimo centrų ir erdvių veiklą reglamentuojančius dokumentus t.y. Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą (2007), Atvirų jaunimo centrų ir erdvių koncepciją (2010), Atvirų jaunimo centrų veiklos aprašą (2012) galima išskirti pagrindinius jaunimo centrų keliamus uždavinius:

1. Ugdyti jaunimo socialinius įgūdžius, dalyvaujant jaunų žmonių kasdienėje veikloje suteikti erdvę jauno žmogaus ugdymuisi ir individualiam augimui;

2. Sudaryti kuo palankesnes sąlygas, kad jaunimas galėtų savarankiškai apsisprendęs dalyvauti konkrečiose veiklose, ypač siekiant įtraukti švietimo veikloje ir darbo rinkoje nedalyvaujančius jaunos žmones;

3. Užtikrinti, kad veikla atitiktų jauno žmogaus poreikius ir prisidėtų prie visapusiškos asmenybės tobulinimo, socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo;

4. Skatinti, kad jaunas žmogus būtų motyvuotas dalyvauti jo poreikius atitinkančioje veikloje, skatinamas tobulėti ir ugdyti verslumo bei darbo rinkai reikalingus įgūdžius;

5. Teikti socializacijos pagalbą – suteikti bendravimo galimybių orientuojantis į jaunimo poreikius ir aktualias temas: atsipalaidavimo, kalbėjimosi aktualiais klausimais, buvimo bendraamžių grupėje temas ir t.t.;

6. Vykdyti tabako, alkoholio, kitų psichotropinių medžiagų vartojimo, nusikalstamumo ir kt. pirminę prevenciją;

7. Teikti konkrečią pagalbą: asmeniškai konsultuoti ir informuoti įvairiose probleminėse situacijose (alkoholio ar kitų svaigalų vartojimas, narkotinių medžiagų vartojimas, mokymosi problemos mokykloje, problemos santykiuose su šeima, draugais ir kt.);

8. Skatinti darbą su mažiau galimybių turinčiais jaunais žmonėmis.

Lietuvoje darbas su jaunimu aktyviau pradėtas tik vos prieš keletą metų. Darbo pradžia inicijuota Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Atliekant darbą pagrįdė vadovautasi užsienio šalių veikiančių centrų patirtimi, taip pat Lietuvos jaunimo situacijos analize. Jos pagrindinis tikslas buvo įtraukti tas jaunimo grupes, kurios neturi tinkamo

užimtumo, leidžia laiką gatvėse. (Jaunimo reikalų departamentas, 2006)

Taigi šiuo metu atvirų jaunimo centrų atviras darbas yra orientuojamas tiems jauniems žmonėms, kurie:

- Turi poreikį naujoms buvimo kartu, bendrumo formoms, saugios aplinkos stygių;
- Ieško laisvo laiko prasmingesnio ir turiningesnio praleidimo formų;
- Išsiskiria savo poelgiu, rūbais, kalba, išreiškiant savo kitoniškumą.

O didžiausias dėmesys yra skiriamas jauniems žmonėms, kurie:

- Nepritapdami prie bendraamžių ar suaugusiųjų visuomenės dėl savo poelgio ar išvaizdos; nemato orientacijos savo gyvenime;
- Stokoja motyvacijos kūrybiškai organizuoti kasdienybę, to pasekoje mokytis ir ir planuoti gyvenimą;
- Vartoja alkoholį, narkotines bei kitas svaiginamąsias medžiagas, labiau linkę nusikalsti ir nusižengti visuomenės gyvenimo normoms.

Jaunimo dienos centrų veiklą įtakoja turimos patalpos, tai gali būti tik vienas kabinetas ar visas pastatas. Didelės ir mažos patalpos turi savų privalumų ir trūkumų. Didelių patalpų privalumai: sudaromos sąlygos jaunimui veikti pagal poreikius. Galima pritraukti į jaunimo centrą pačią įvairiausią motyvaciją turinčius jaunuolius: tiek norinčius įgyvendinti savo iniciatyvas, tiek norinčius tik praleisti laiką bendraujant, taip pat nieko nenorinčius gatvės paauglius, kurie rinkęsi galbūt vien tik pažaisti stalo žaidimų, oro ritulį ar stalo futbolą. Taip pat yra galimybė sukurti atskirą erdvę vaikų dienos centro jaunesiems lankytojams, kurie po kelerių metų taps jaunimo centro tiksline grupe. Galima teikti laisvalaikio užimtumo pasiūlą jaunoms šeimoms, įtraukti kitas tikslines grupes. Neformalioms jaunimo grupėms galima suteikti galimybę turėti savo „kampą“. Taip pat svarbu įstaigoms darbuotojams turėti saugią ramią erdvę įstaigos administravimui.

Didelės patalpos gali turėti ir trūkumų. Didelėse erdvėse centro darbuotojams yra sunkiau užmegzti kontaktą su kiekvienu lankytoju, nes didelėje erdvėje lengva išvengti jaunimo darbuotojo. Taip nekuriami tarpusavio santykiai, puikios sąlygos atsiriboti ir bendrauti tik su sau priimtinais asmenimis. Susiformuotų grupės, nevyktų integracija, vieni nematytų ką veikia kiti. Kadangi jaunimo darbuotojui sunku viską matyti keliose vietose, gali atsirasti problemų dėl svaigalų vartojimo.

Taigi jaunimo dienos centrai jaunimui atveria erdvę, kur jie gali neįsipareigodami planuoti savo kasdienybę, laisvai ir įdomiai leisti laiką. Bendradarbiavimas padeda keistis patirtimi, informacija, žiniomis, kasdieniais įvykiais, kartu ruošti namų darbus, ar kitaip prasmingai leisti laisvalaikį.

2.2 Atvirų jaunimo centrų veiklos aprašas

Jaunimo centruose veikla organizuojama pagal iš anksto parengtas programas. Dauguma jų orientuotos į vaikus. Parengti programą – atsakingas darbas, nes reikia įvertinti situaciją. Programa turi atitikti ugdytinių poreikius, įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.

Atvirų jaunimo centrų veiklos apraše (2012) yra teigiama, jog jaunimo centrų veikla atlieka šias funkcijas:

- Organizuojant užimtumą ir veiklas, skatinama jaunimo gebėjimai ir motyvacija, reikalingi sėkmingai integracijai į darbo rinką;
- Teikiamos įvairios laisvalaikio, psichologinės, socialinės bei krizių įveikimo pagalbos paslaugos jauniems žmonėms;
- Palaikomi nuolatiniai ryšiai su savo veiklos teritorijoje veikiančiomis ir su jaunimo reikalais susijusiomis institucijomis – jaunimo organizacijomis, mokyklomis, parapija, policija, bendruomene, savivaldybės vaiko teises įgyvendinančiomis bei pagalbą vaikams, šeimai teikiančiomis institucijomis – seniūnijomis, vaiko teisių apsaugos skyriais, socialinės paramos skyriais;
- Bendradarbiauja su visomis institucijomis, kurios turi sąryšį su jaunimu ir jų organizacijomis;
- Teikia prevencines, informavimo, konsultavimo, socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo, sociokultūrinės ir kitas su jauno žmogaus ugdymu susijusias paslaugas;
- Vykdomos vaikų ir suaugusiųjų neformalaus socialinio ugdymo, švietimo, socialinės reabilitacijos, integracijos, prevencijos ir kitos programos;
- Bendradarbiauja su jaunų žmonių artimos aplinkos atstovais (šeimoms nariais ir kt.).

Remiantis A. Malinausku, A. Kučiku (2008) galima išskirti pagrindinius atvirų jaunimo centrų veiklos organizavimo principinius momentus:

- Neformalių socialinių tinklų kūrimas ir skatinimas. Socialinių santykių ir santykio, paremto abipusiu pasitikėjimu, užmezgimas ir palaikymas, veikos nukreiptos socialinei aplinkaipuoselėti;
- Jaunuolių gyvenamojo pasaulio pažinimas:
  - Įsitraukimas žinovų ar ekspertų principu į jaunuolių gyvenimo situacijos.
  - Sprendžiant jaunuolių tarpusavio konfliktus.
  - Turimų vietinių resursų panaudojimas ir esamų patalpų pritaikymas.
  - Skatinimo ir geranoriškos pozicijos palaikymas.

- .
- Įvairiapusių ir lankstesnių darbo formų skatinimas (mobilaus užimtumo, darbo ir t. t.).
- Partneriškas bendradarbiavimas su NVO ir kitomis institucijomis, ypač su tomis, kurios dirba ir veikia su tais pačiais jaunuoliais.
- Tarpinstitucinis bendradarbiavimas, padedant , bet nedubliuojant tarpusavyje panašiomis veiklomis.
- Supaprastinant veiklų administravimo ir atsiskaitymo sistemą, jų organizavimosąlygas.

Atvirų jaunimo centrų veikla turėtų būti organizuojama taip, kad būtų sudaryta kuo palankesnes sąlygos jaunimo saviugdai formuoti. Jaunimo centrai turėtų labiausiai orientotis į jaunimo poreikius, analizuoti jaunimo norus, išklausti pageidavimus, kad būtų sudarytos jaunuolių poreikius, tenkinančios programos. Taip pat svarbu ir tai, kad jaunimo centrai bendradarbiautų ir su kitomis neformaliojo ugdymo institucijomis.

Pasak „Neribotų galimybių fondo“ prezidentas R. Buroko (2012) „Lietuvos miestų praktika rodo, kad atvirieji jaunimo centrai yra atvira ir saugi vieta jauniems žmonėms, ieškantiems saugios aplinkos, naujų buvimo kartu formų, turintiems laisvo laiko, tačiau nežinantiems kaip jį turiningai praleisti. Tačiau labai svarbu, kad tokie centrai, pasitelkdami neformalaus ugdymo metodus, nedubliuotų jau veikiančių švietimo įstaigų ar moksleivių kūrybos centrų veiklos bei įtrauktų jaunimą iš gatvės“.

Galima teigti, kad svarbiausias jaunimo dienos centro veiklos tikslas yra padėti jauniems žmonėms. suteikiama galimybė saugiai leisti laisvalaikį, užsiimti jiems įdomia veikla. Nepriklausomai nuo jų socialinės padėties, charakterių, amžiaus, lyties ir esant poreikiui – kartu su kompetentingais darbo su jaunimu specialistais, ieškoti būdų kasdienybėje kylančių iššūkių ir klausimų sprendimui.

2.3 Jaunimo kompetencijų ugdymas

Neformalusis ugdymas tampa vis aktualesnis ir reikšmingesnis Lietuvos švietimui, nes formalusis ugdymas pakankamai neužtikrina įgytų žinių ir gebėjimų sąmoningai, visapusiškai asmenybei ugdyti. Laisvalaikio kultūra turi didelę reikšmę asmenybės tobulėjimui. Tinkamas neformaliojo vaikų švietimo organizavimas ir įgyvendinimas atitraukia vaikus nuo beprasmiško laiko leidimo, žalingų įpročių, nusikalstamumo. Dalyvaudami neformaliojo švietimo veikloje vaikai ugdo kompetencijas, kurios leidžia jiems tapti aktyviems visuomenės nariams, savarankiškai spręsti gyvenime kylančias problemas.

Vaikų ir jaunimo socializacijos programoje pabrėžiamas neformaliojo vaikų švietimo

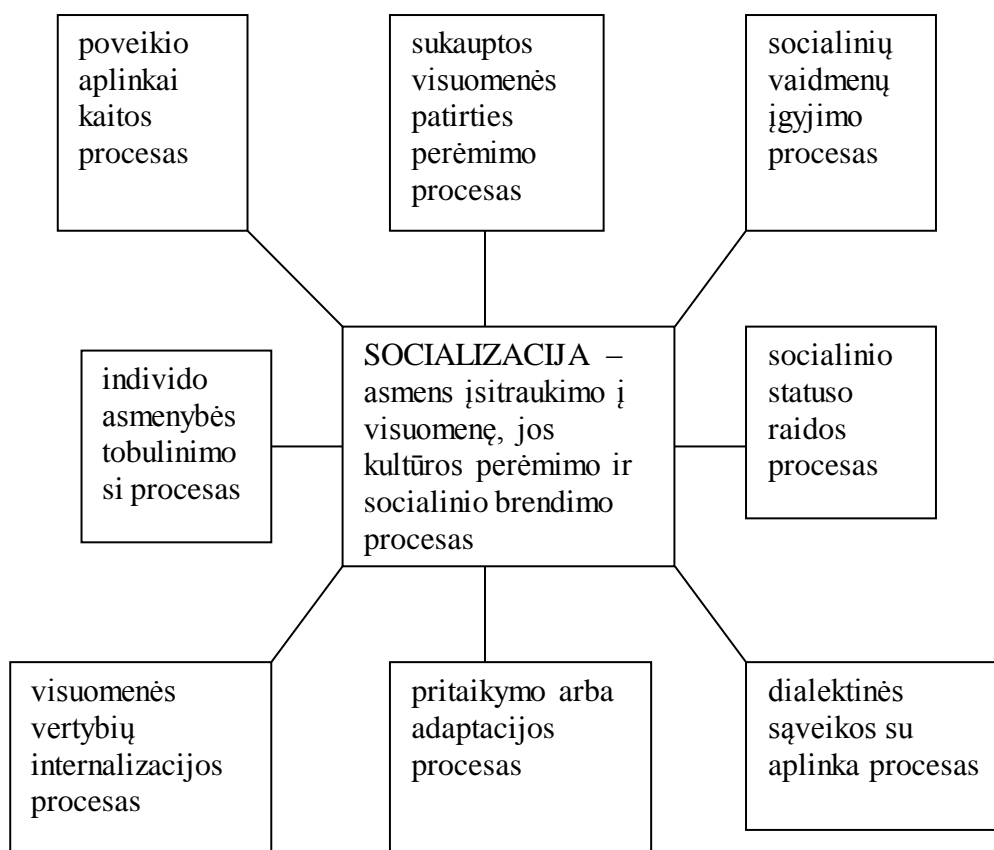
vaidmuo, vystant jų gebėjimus, skatinant užimtumą, diegiant įvairias edukacines ir prevencijos programas. Sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją lemia jų kultūrinės branos, pilietiškumo, socialinių įgūdžių, saviraiškos ir polinkių ugdymas (J. Ruškus, D. Žvirdauskas, V. Stanišauskienė, 2009).

Remiantis A. Juodaityte (2002), socializacijos procesai gali būti interpretuojami vaiko vidinės brandos procesų, asmenybės, individualybės sklaidos fone, kai vaikas pradeda reikštis kaip individas, atspindintis jam artimą ir reikšmingą aplinką. Todėl labai svarbu, kad vaikystės periode individualizacijos ir socializacijos procesai būtų vientisi, vienas kitą papildytų ir kad vaiko tapsmas visuomenės, žmonių bendrijos ar grupės nariu būtų lydimas individualizacijos procesų, kurie vaikui padeda išsiskirti iš kitų individų ir sudaro galimybes likti skirtingam.

Socializacija vyksta įvairiai skirtingose aplinkose bei apima skirtingus žmones; socializacija gali būti numatoma arba nenumatoma, formali arba neformali ir ji vyksta paprastai žmonėms susitinkant vienas su kitu, tačiau gali vykti ir per atstumą, bendraujant laiškais, per knygas ir masines informavimo priemones (T. Butvilas, 2004).

Jauno žmogaus socializacija prasideda vos tik jam pasirodžius naujoje aplinkoje. Psichologijoje socializacija apibūdinama kaip istoriškai sąlygotas socialinės patirties perėmimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendravimo procese. Tačiau atskirų psichologijos teorijų kontekste socializacijos esmės interpretacijos skiriasi: remiantis psichoanalizės paradigma, socializacija traktuojama kaip individo prisitaikymas prie aplinkos; humanizmo – kaip žmogaus ir pasaulio humanizavimas; interakcionizmo – kaip sąveikos vyksmas; bihevizizmo – kaip socialinis mokymasis ir pan. (V. Armavičiūtė, 2009).

Armavičiūtė socializaciją tapatina su sukauptos patirties perėmimu, individo sąveika su socialine aplinka, prisitaikymu joje. Svarbus socialinių vaidmenų sąveikavimas ir socialinio statuso įgijimas. Pagal autorę individo asmenybės tobulėjimui ir pozityvios įtakos aplinkai bei kultūros poveikiu turi visuomenės vertybių pasirinkimas ir internalizacija. (2 pav.)

2 schema. Socializacijos sampratų paieškos (Adaptuota pagal V. Armavičiūtę, 2009)

Dabartinė jaunimo ugdymo teorija ir praktika, atsižvelgdama į nuolat besikeičiančius gyvenimo reikalavimus, kelia iššūkius švietimui ir mokyklai pritaikyti savo veiklos prioritetus nuo elementaraus žinių perteikimo, „išmokymo“ nepalyginti prasmingesnio darbo link. Padėti kiekvienam vaikui, asmeniui išsiugdyti svarbiausius, esmingiausius, grįstus įsisąmonintomis žiniomis ir įgūdžiais bei vertybinėmis nuostatomis, gebėjimus, padėsiančius jam susikurti savo vietą nuolat besikeičiančiame pasaulyje, aktyviai veikti, rasti savo vietą ir būti užtikrintam dėl ateities.

Pasak A.V. Matulionio (2003) jaunuolio socializacija yra plačiausia ir intensyviausia, kadangi jaunam žmogui reikia susipažinti su visu jį supančiu pasauliu. Šiandien socializacija darosi vis sudėtingesnė, kai dėl globalizacijos ir įvairių informacinių technologijų plitimo ir naudojimo jaunas žmogus atsiduria XXI a. įvykių verpete. Todėl vaiko socializacijos raida turėtų būti paremta ir ugdoma tokiomis kompetencijomis, kurios jaunam žmogui padėtų tinkamai socializuotis šiuolaikinėje visuomenėje.

Pasak R. Adomonienės (2004) kompetencija apibrėžiama kaip individas, su jam būdingomis vertybėmis nuostatomis ir profesiniu žinojimu bei gebėjimais orientuotais į gerą profesinį veiklos

rezultatą bei prasmingo gyvenimo kūrimą.

Žmogus, turintis tam tikras kompetencijas gali sėkmingai siekti savo užsibrėžtų tikslų, lengviau integruotis į darbo rinką bei visuomeninį gyvenimą.

Dalyvaudami neformalaus ugdymo projektuose vaikai įgyja asmeninių, edukacinių, socialinių, profesinių kompetencijų, tolerancijos įgūdžių, mokosi spręsti problemas, nuodugniai suvokti ir perimti tautos patirtį, tradicijas. Neformaliai įgyta patirtis tampa svarbia pozityviosios socializacijos proceso dalimi (I. Šukytė, 2007).

Pagrindinis neformaliojo vaikų ugdymo tikslas, išskirtas neformaliojo vaikų ugdymo koncepcijoje, – per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, kuris sugebėtų tapti aktyviu visuomenės nariu bei sėkmingai veikti joje, taip pat padėti tenkinti lavinimosi, gebėjimų ugdymo, pažinimo ir saviugdos poreikius.

Remiantis Lietuvos jaunimo neformaliojo ugdymo asociacija (2004) neformaliojo ugdymo kompetencijas, galima išskirti jaunimui reikalingiausias bendrąsias kompetencijas:

– *Mokėjimo mokytis kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti atsakingą už save, gebantį reguliuoti mokymosi procesus, išsiugdžiusį pagrindinius mokymosi gebėjimus ir besitobulinantį savo mokymąsi asmenį.

– *Komunikavimo kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti gebantį veiksmingai bendradarbiauti bei bendrauti įvairiose situacijose asmenį.

– *Pažinimo kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti kritiškai mąstantį, tiriantį ir analizuojantį, pasirengusį spręsti problemas asmenį.

– *Socialinė kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti sąžiningą ir atsakingą, veiklų, tėvynę mylintį ir demokratinėmis nuostatomis besivadovaujantį pilietį.

– *Kūrybingumo kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti atsakingą kūrėją ir novatorių, nebijantį rizikuoti, būti atkakliam, vertinantį autentiškumą, gebantį originaliai realizuoti idėjas.

– *Asmeninė kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti sąžiningą, garbingą, pozityviai mąstantį, sunkumus įveikti gebantį, atsakingą savo gyvenimo kūrėją.

– *Kultūrinė kompetencija.* Šios kompetencijos tikslas išugdyti nuoseklų kultūros puoselėtoją ir kūrybingą kultūros procesų veikėją.

Neformaliai mokantis asmens įgyti gebėjimai ir žinios pripažįstami kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis. Tai sąlygoja Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytos tvarkos arba aukštųjų mokyklų nusistatytos tvarkos. Jaunimo meno, muzikos, sporto, dailės, ar kitoje mokykloje išeitęs ilgalaikio meninio ugdymo programos gali būti pripažįstamos kaip profesinio mokymo modulis (Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija, 2011).

Galima teigti, kad šiuolaikinėje visuomenėje jaunas žmogus turėtų ir gebėtų įsilieti į

visuomeninį gyvenimą, aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, bendrauti su kitais. Socialinė kompetencija yra bene svarbiausia kompetencija, kadangi ji yra kaip esminė kompetencija, kuri yra gerų santykių įvairiose grupėse pagrindas. Šiuolaikiškas žmogus, turi būti originalus, originaliai mąstyti, stebėti ir pažinti, atrasti save, tyrinėti aplinkinį pasaulį, norėti ir mokėti mokytis, išmanyti kaip naudotis jam suteikta galimybe gyventi.

2.4 Saviraiškos poreikio vieta jaunimo gyvenime

Įdomi veikla po pamokų ne tik suteikia galimybę jaunam žmogui socializuotis bei patenkinti savo poreikius, bet ir atitraukia moksleivius nuo beprasmių laiko leidimo, žalingų įpročių, nusikalstamumo, - taip kontroliuojami sveikatos rizikos veiksniai.

Pastarųjų metų publikacijose, Švietimo ir mokslo ministerijos tyrimuose randama duomenų apie mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje, tačiau nėra skiriama pakankamai daug laiko popamokinės veiklos vadybai, kaip labai svarbiai ugdymo grandžiai. Dažnai mokykloje yra siūlomos tokios veiklos, kurios yra aktualios pedagogams, o ne vaikams.

Pasal G. Kvieskienė (2002) vaikų ir jaunimo užimtumas, tinkama socialinė politika yra svarbiausi veiksniai, darantys įtaką elgesio korekcijai ar negatyviai socializacijai. Autorės teigimu vaikų laisvalaikis, kurio metu vaikas gali skirti savo intelektines ir dvasines jėgas laisvai pasirenkamai veiklai, padeda atkurti ir ugdyti jo jėgas, atsispirti narkomanijos ir kitų žalingų įpročių įtakai.

Dapkienė (2002) rašo, kad laisvalaikio veikla yra ne tikslas, o kiekvieno mokinio įvairiapusio ugdymo priemonė, kai tos veiklos nėra, yra žalinga mokiniams daugeliu atžvilgių:

- Nesudaromos sąlygos įvairiapusiems gebėjimams ugdytis;
- Mažinamas aktyvumas ir domėjimasis socialine aplinka;
- Ugdomas abejingumas, uždarumas, pasyvumas;
- Sudaromos sąlygos ieškoti atsitiktinių bendraminčių;
- Emociškai pavargusiems mokiniams trukdoma įveikti dvasines krizes, atsipalaiduoti, patirti sėkmę.

Dar viena labai svari priežastis, kodėl būtinas jaunimui užimtumas popamokinėje veikloje yra didėjantis šalyje nusikalstamumas, bei kitų neigiamų veiklų darymas. Vaikų nusikalstamumo didėjimas šalyje auga su lyg kiekvienais metais (A. Bareišis, 2009).

Pasak Mykolo Romerio universiteto psichologijos katedros dėstytojo prof. R. Bandzevičienės (2011), rasti riziką nusikalstamumą didinančių veiksnių pirmiausia galima ir genuose, ir šeimoje, be abejo ir visuomenėje, bei jos sandaroje. Įtaką formuoja televizija bei internetas, o svarbiausia vaiko užimtumas.

Prof. R. Bandzevičienės (2011) teigimu svarbiausios yra jauno žmogaus individualios psichologinės priežastys: *“Yra žinoma, kad anksti pasireiškęs agresyvumas, ypač smurtavimas, žiaurus elgesys su gyvūnais, psichopatiniai bruožai, pavyzdžiui, egocentriškumas, melavimas, nejautrumas kitų poreikiams – rizikos vėliau nusikalsti pagrindiniai veiksniai”* – vardija profesorė.

Jauno žmogaus raidai svarbu yra aplinka ir bendravimas švietimo institucijoje. Rizika ypač sustiprėja tada, kai vaikas mokykloje ar už jos ribų turi asocialių draugų, jo išitraukimas į nestabilias ir asocialias grupes veda prie ankstyvo svaigalų ar narkotikų išbando. Panaši veikla siejasi su jauno žmogaus saviraiškos trūkumu, jo neužimtumu, neužtikrintumu. *“Vaikas gali reikštis ir šeimoje, ir mokykloje. Svarbu tai, kad vaikas ar paauglys turi per mažai galimybių užmegzti visaverčius bendradarbiavimo santykius, išbandyti ir ugdyti savo gebėjimus, mokytis atsakomybės, derinti teises ir pareigas, sulaukti rezultatų, pripažinimo ir paskatinimo, o ne tai kad turi per daug laisvo laiko. Visuma faktorių lemia jauno žmogaus savigarbos jausmą ir ateities planus”*. R. Bandzevičienės (2011).

Nors Lietuvoje ir vykdomos įvairios vaikų nusikalstamumo mažinimo programos bei prevencinės priemonės, tačiau jos ne visada būna efektyvios. Daugybę savo laisvo laiko jaunimas praleidžia prie kompiuterio, ypač laiką sunaudoja televizija ir internetas, neprognozuojami kompiuteriniai žaidimai ir kitos komunikacinės technologijos kaip žiniasklaida daro didelį poveikį jaunimo nuostatoms ir elgesiui. Todėl yra labai svarbu jaunimą užimti tokia veikla, kuri skatintų jauną žmogų tobulėti, kaip asmenybę, skatinti jį saviugdai. Šiam tikslui pasiekti yra steigiami Lietuvoje ir visame pasaulyje, jaunimo centrai. Tokiuose centruose jaunimas gali patenkinti saviraiškos poreikį.

Nors jaunimo centrų steigimas Lietuvoje tampa vis populiariesnis. Tačiau dažniausiai jaunimo dienos centrai steigiasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Akivaizdu, kad jaunimui yra mažesnis dėmesys skiriamas, gyvenantiems mažesniuose Lietuvos miesteliuose, kur yra ypatingai svarbus neformalusis jaunimo švietimas.

Pasak V. Beresnevičiūtės ir kt. (2003) šiandieninėje visuomenėje vyrauja požiūris, kad mažesni miesteliai (kaimas) yra degradavusių, prasigėrusių žmonių bendruomenė. Todėl kaimas vis dažniau yra suprantamas kaip degradacijos, atsilikimo sinonimas. Ir iš tikrųjų kaimiškose vietovėse gyvenantys žmonės susiduria su socialine atskirtimi, su nedarbu, ypatingai jaunimas, alkoholizmu, uždarumu.

Kaip teigia R. Geišaitė (2007) pagrindiniai jaunuolių gyvenančių kaimo bendruomenėje socialinių problemų atsiradimą sąlygojantys veiksniai yra gyvenimo sąlygos, motyvacijos, užimtumo stoka ir nesėkmingas integravimasis į darbo rinką. Taip pat svarbi kaimo problema liečianti ne tik jaunimą, bet ir kitų kartų atstovus tai socialinė atskirtis.

D. Kšivincienė (2006) aprašydama skurdo problemas kaime pastebėjo, kaip pasireiškia

socialinė atskirtis kaime. Ji pasireiškia tuo, kad dėl mažesnio mobilumo, išsimokslinimo, pajamų ir kitų priežasčių daugėja kaimo gyventojų, kurie tampa socialinės atskirties aukomis ir menčiau integruojasi į šalies visuomenę. Be to visas šis procesas formuoja silpną kaimo bendruomenę, riboja socialinę visuomenės integraciją, o kaimo vietovė tampa mažiau patraukli gyventi ir dirbti.

Todėl galima teigti, kad jaunimo centrų poreikis yra ypatingai didelis jaunimui, gyvenančiam mažesniuose Lietuvos miesteliuose, kur nėra sudarytos palankios sąlygos jaunimo neformaliajam ugdymui ugdyti. Kadangi jaunimas kaime mažai turi prasmingo laisvalaikio praleidimo būdų. Kaime veikia pradinės, vidurinės mokyklos ir bibliotekos, kurių viena iš valstybės funkcijų yra ir jaunimo užimtumo problemų sprendimas. Tačiau šiuolaikiniam jaunimui labiau rūpi internetas, socialiniai tinklai jau seniai užkariavę visuomenę, jaunimas bendrauja daugiau virtualioje erdvėje, kita jaunimo dalis laiką praleidžia pakelėse. Todėl jaunimo centras kaime būtų puikus būdas spręsti šias jaunimo užimtumo problemas.

III. ATVIRO JAUNIMO CENTRO KŪRIMO YPATUMAI

3.1. Kokybinio tyrimo „Lietuvos atvirų jaunimo centrų veiklos vertinimas (sėkmės atvejai)“ metodologinis pagrindimas ir rezultatų analizė

Atlikus mokslinės literatūros analizę, empiriniams duomenims rinkti buvo pasirinktas kokybinio tyrimo metodas – dokumentų turinio (content) analizė. Remiantis B. Bitinu kokybiniam tyrimui duomenys kaupiami duomenys – atliekant interviu ir diskusijų dalyvių pasisakymus.

Kokybinės turinio analizės principas grindžiamas kategorijų ir subkategorijų išskyrimu ir jų įterpimu į kontekstą. Buvo naudotasi grupavimo sistema, sukurta autoriaus, siekiant apibrėžti jaunimo centrų veiklos sritis. Atliekant turinio analizę remiantis K. Kardeliu (2005) skaičiuojamas kategorijų ir subkategorijų prasminių kontekstų-teiginių dažnis.

Remiantis R. Tidikiu (2003) turinio (content) – analizė suprantama kaip technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes. Paskutinis turinio (content) analizės etapas – rezultatų interpretacija, susiejama su tyrimo tikslu. Medžiaga, gauta turinio (content) analizės metu, suteikia daug informacijos apie jaunimo centrų veiklos funkcijas.

Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti galimybes kuriant atvirą jaunimo centrą, buvo aplankyti ir apklausti šeši jaunimo centrai. Centrai, naudojant patogiąją atranką, pasirinkti arčiausiai esantys nuo būsimo centro. Taip pasirinkta, nes arčiau esančių centrų sociokultūrinė aplinka yra panaši, taip pat siekta susipažinti su kaimynais ir užmegzti kontaktus, būsimam bendradarbiavimui. Jaunimo centrų buvo ieškoma internete, o aplankius pirmuosius buvo suteikta informacija apie likusius ne visi turi internetinį puslapį.

Siekiant sukurti X jaunimo centro viziją, buvo svarbu atsakyti į du klausimus kaip organizuojamos veiklos? Ir kas vykdoma jaunimo centre (2 schema). Apklausiant jaunimo centrų darbuotojus, naudotas pusiau struktūrizuotas interviu metodas. Klausiant buvo svarbu išsiaiškinti:

- Koks jaunimo centrų juridinis statusas, iš kur gauna finansavimą.
- Kokios turimo patalpos ir kaip pritaikytos erdvės.
- Kaip dirbama su jaunimu, kokios pagrindinės ugdymo kryptys. Ir net ne viešai deklaruojamos, o realiai vykdomos.
- Kokias veiklas organizuoja ar sudaro sąlygas jaunimui kažkuo patiems užsiimti.

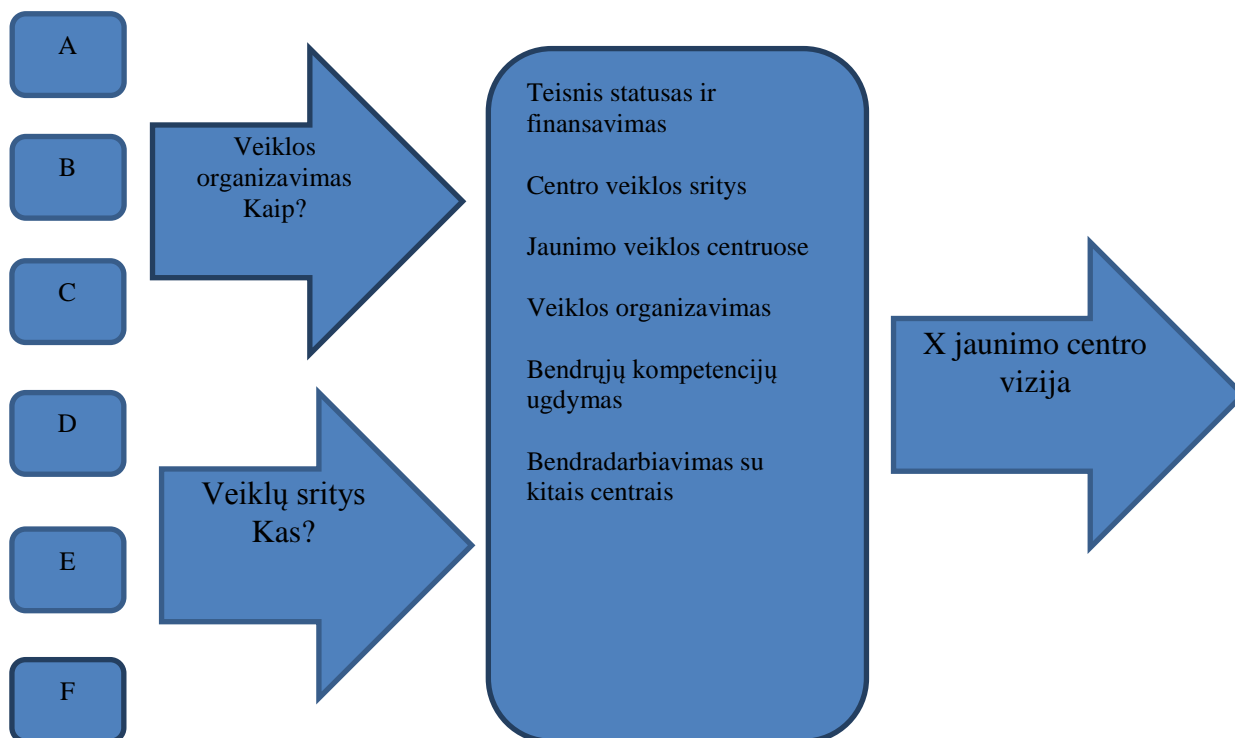
- Kurias iš šių veiklų jaunimas labiausiai mėgsta.

Taip pat svarbu išsiaiškinti, iš kur semiasi idėjų naujoms veikloms, kaip tas idėjas generuoja, planuoja veiklas ir įgyvendina. Ar įtraukia jaunimą į centro darbinę veiklą, kaip skatina prisijungti prie organizavimo. Užmezgus ryšius su lankytais centrais, buvo labai įdomu sužinoti kokia bendradarbiavimo galimybė su steigiamu X jaunimo centru.

Interviu klausimai

1. Koks jaunimo centro teisinis statusas? Kur gaunamas finansavimas?
2. Kokiose patalpose įsikūręs jaunimo centras, kaip pritaikytos erdvės?
3. Kokios pagrindinės jaunimo ugdymo kryptys?
4. Kokias veiklas organizuojate, ką jaunimas labiausiai mėgsta veikti?
5. Kaip vyksta idėjų generavimas, darbo planavimas?
6. Kokiais būdais įkvepiate jaunimą bendram tikslui?
7. Koks galimas bendradarbiavimas su Saldutiškio jaunimo centru?

3 schema. Tyrimo projektas

Gautų rezultatų analizė ir interpretacija

Apklausus jaunimo centrus paaiškėjo, kad jie veikia pagal tris skirtingus teisinius statusus. Du centrai veikia kaip atskiri VŠĮ, kurių steigėjai yra rajonų savivaldybės taryba. Trys centrai veikia, kaip kitų VŠĮ padaliniai, kurių steigėjai yra rajonų savivaldybės taryba. Ir vienas centras veikia kaip nevyriausybinė organizacija. Pagal teisinį statusą skiriasi ir finansavimo šaltiniai. Pirmoje lentelėje matome, kad jeigu steigėjas yra rajono savivaldybės taryba, tai savivaldybė ir išlaiko jaunimo centrą, bet galima lėšų prisidurti ir iš kitų veiklų. Antroji grupė jaunimo centrų veikia kaip kito VŠĮ padalinys, kurį finansuoja savivaldybė. Taigi finansavimas netiesiogiai, bet vis tiek ateina iš savivaldybės. Tačiau finansavimas gali būti dalinis ir jaunimo vadovams tenka dirbti savanoriškai. Kaip nevyriausybinė organizacija veikia tik vienas centras. Kadangi nuo savivaldybės teisiškai nepriklauso, tai ir finansavimo iš jos negauna. Jaunimo vadovams tenka dirbti savanoriškai. Vienas bendras finansavimo šaltinis yra įvairūs projektai. Visi apklausti centrai yra laimėję ir įgyvendinę bent po kelis projektus.

Apibendrinant pirmąjį klausimą, skirtingo statuso centrai veikia skirtingomis sąlygomis. Centrams, kurių steigėjas yra savivaldybė ir juos išlaiko, nereikia rūpintis, kaip pragyventi, tačiau jie priversti dirbti tam tikruose rėmuose ir už viską turi atsiskaityti toms pačioms savivaldybėms. Yra galimybė užsidirbti lėšų iš šalies, tačiau tada gali daug mažiau dėmesio skirti jaunimui. Jaunimo centrams veikiantiems kaip nevyriausybinė organizacija jaučiama didžiausia laisvė, nėra jokių rėmų, veiklos ataskaitų, galima veikti visai netradiciškai. Bet tenka įdėti daugiau gebėjimų, kad išlaikyti darbuotojus ir patalpas.

1 lentelė. Jaunimo centrų teisinis statusas ir finansavimo šaltiniai

Jaunimo centro teisinis statusas	Jaunimo centrai	Finansavimo šaltiniai
VŠĮ, steigėjas rajono savivaldybės taryba	A	Savivaldybė
		Pajamos iš kitų veiklų
		Projektai
	D	Savivaldybė
		Projektai
Dirba kaip kitos VŠĮ padalinys	B	Savivaldybė
		Projektai
	E	Savivaldybė

		Projektai
	F	Savivaldybė išlaiko tik patalpas
		Savanoriškas darbas
		Projektai
NVO	C	Savanoriškas darbas
		Projektai

Aplankius jaunimo centrus, paaiškėjo, kad turimas erdves centrai dažniausiai pritaiko bendrai erdvei ir biurui (2 lentelė). Visi centrai turi bendrą erdvę, kur vyksta pagrindinės veiklos, kabo skelbimai, susitinkama su jaunimo darbuotojais ir sprendžiama ką veikti. Biuruose įrengtos darbuotojų darbo vietos, laikomi dokumentai ir įranga, vyksta darbuotojų susirinkimai. Keturi jaunimo centrai turi atskirus kambarius/kabinetus, kuriuose renkasi neformalios jaunimo grupės ar klubai. Šios patalpos pagal žodinį ar rašytinį susitarimą užleidžiamos iniciatyvinėms grupėms. Jaunimas pats sukuria interjerą, pagal savo poreikius. Čia muzikinės grupės repetuoja, mokomasi šokti. Svarbiausia patalpų paskirtis tai, kad jaunimas mokosi būti atsakingais už savo aplinką.

Po tris centrus turi įsirengę virtuvę, dirbtuves, kompiuterių klasę ar biblioteką. Jos reikalingos veikloms, kurios bendroje erdvėje sunkiau įgyvendinamos. Kompiuterių klasėje – bibliotekoje skaitoma, mokomasi, ruošiami namų darbai. Dirbtuvėse rengiami įvairūs gamybiniai užsiėmimai. Virtuvės įrengtos mažos, jose yra tik praustuvė ir virdulys arbatai išsivirti. Virtuvėse vyksta darbuotojų ir lankytojų pokalbiai prie arbatos.

2 lentelė. Jaunimo centrų turimos patalpos

Patalpos	Jaunimo centrai
Bendra erdvė	(A, B, C, D, E, F)
Biuras	(A, B, D, E, F)
Virtuvė	(B, E, F)
Kompiuterių klasė, biblioteka	(A, B, E)
Dirbtuvės	(B, E, F)
Sporto salė	(F)
Patalpa jaunimo grupėms/klubams	(A, B, E, F)

Apklausus tyrimo dalyvius buvo nustatytos jaunimo centrų veiklos sritys. Jas galima suskirstyti į dvi kategorijas – lankytojų saviraiškos poreikių tenkinimo ir socialinio darbo (2 lentelė). Kategorijos bei subkategorijos buvo sudarytos taikant turinio (content) analizės metodą.

Pagal tyrimo rezultatus, saviraiškos poreikių tenkinimo kategorija apėmė devynias

subkategorijas. Jos apima jaunimo veiklas, kurios skirtos jaunimą užimti laisvu laiku, kuriose dalyvaudami lankytojai vysto savo įgūdžius.

Socialinio darbo kategorija apėmė keturias subkategorijas, kurių esmė yra specialistams kalbant ir dirbant su lankytojais spręsti kylančias individualias problemas. Vaikai neturintys galimybių ramiai namų darbus paruošti namuose, juos gali padaryti jaunimo centre, su ar be darbuotojo pagalba. Didžiausias darbas padaromas, kai darbuotojai tiesiog būna kartu su lankytojais. Tai gali būti vienintelė galimybė vaikams ir jaunimui pasikalbėti su suaugusiais. Jaunimo darbuotojai dažniausiai turi įgiję pasitikėjimą, kas leidžia efektyviai pagelbėti lankytojams įvairiais klausimais. Jaunimo centruose stengiamasi neatstumti nė vieno, nesvarbu, kokių bėdų turi jaunas žmogus, kaip jis rengiasi ar elgiasi. Jaunimo centrai stengiasi, kad jaunimas iš dalies atskirtas nuo visuomenės galėtų socializuotis ir vėl tapti pilnaverčiu visuomenės nariu.

Socialinio darbo kategorijos, ketvirtoji subkategorija yra žalingų įpročių prevencija. Ši prevencija pasireiškia dviem būdais. Pirmasis: jaunuoliai vietoj to, kad reikia paieškoti kito žodžio, es „šlaistytis“ netinkamas žodis moksliniame darbe gavėmis ir veiktų nežinia ką, pritraukiami į jaunimo centrus. Centruose jie jau neturi galimybės vartoti alkoholio. Jaunuoliai išviliojami iš neigiamą įtaką darančios aplinkos, pasiūlomos alternatyvos: blaivios diskotekos, koncertai, išvykos. Antras prevencijos būdas, tai tikslinės centrų veiklos, kurių tikslas supažindinti jaunuolius su žalingų įpročių pavojais. Tai gali būti igyvendinama per diskusijas, paskaitas, projektus ir akcijas.

3 lentelė. Jaunimo centrų veiklos sritys

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
Saviraiškos poreikių tenkinimas	Teatras	Šventinėmis progomis statomi spektakliai (B)
		Per miesto ar kitas šventes organizuojami teatralizuoti paradai (B)
	Muzika	Lankytojai su mokytojo pagalba ar savarankiškai muzikuoja: groja gitaromis, muša būgnus ir dainuoja (A)
		Lankytojai susibūrę į grupes savarankiškai repetuoja (B)
		Yra susikūrusios kelios jaunimo muzikinės grupės, kurios repetuoja ir rengia koncertus (A)
		Gitaros pamokos (F)
	Šokis	Lankytojai savarankiškai ir karais pasikviesdami mokytoją, mokosi šokti breiką (A)
		Vyksta šokių pamokos, kur mokomasi įvairių šokių stilių (B)

Kategorija	Subkategorija	Požymiai	
	Amatai	Pynimas iš vytelių (E)	
		Rankdarbių gamyba: atvirukai, minkštų žaislų siuvimas, mezgimas virbalais, siuvinėjimas, nėrimas vašeliu (E)	
		Medžio darbai: žaislų ir siuvenyrų gamyba (E)	
		Keramikos pamokos (F)	
		Medžio apdirbimas (F)	
		Dekupažo pamokos (F,B)	
		Vėlimo pamokos (F)	
	Dailė	Tapybos ir piešimo pamokos (E)	
		Grafiti užsiėmimai, per kuriuos piešiama ant centro patalpų sienų (B)	
		Igyvendinta akcija, kurios metu jaunuoliai ant miestelio centrinėje aikštelėje specialiai pastatyto stendo piešė grafiti (A)	
	Etnokultūra	Kūrybinėje laboratorijoje kuriami senoviniai kostiumai ir kiti rankdarbiai (B)	
		Organizuojamos inscenuotos stovyklos ir žygiai (C)	
	Sportas	Centras kasmet organizuoja miestelio maratoną (E)	
		Rengiami tradiciniai pulo ir stalo teniso turnyrai (E)	
		Lankytojai renkasi jaunimo centre, vėliau eina žaisti futbolą ir krepšinį (F)	
		Yra įrengta treniruoklių salė, kurioje lankytojai sportuoja (F)	
		Organizuojami kelių dienų pėsčiųjų ir dviračių žygiai (C)	
	Media	Veikia fotografų klubas (D)	
		Lankytojai fotografuoja jaunimo centro renginius, vėliau nuotraukas naudoja skelbimams, reklamoms. Kuria trumpus vaizdo klipus (F)	
	Ekologija	Veikia sveikos mitybos klubas, domimasi žaliavagyste (B)	
	Socialinis darbas	Darbas su socialinės rizikos grupės vaikais	Vaikams suteikiama galimybė centre ruošti namų darbus (E)
			Į centrą vaikai gali ateiti vien dėl to, kad saugiau būtų kur palikti kuprines (E)
			Yra nustatytos valandos, kada vaikai gali ruošti namų darbus padedami darbuotojo (D)
	Darbas su mažiau	Centras orientuotas suteikti galimybę jaunuoliams, kurie neatrado pomėgių kitose įstaigose (B)	

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
	galimybių turinčiais lankytojais	Yra tradicija darbuotojams kartu su lankytojais gerti arbatą ir aptarti aktualius klausimus, spręsti problemas (B)
		Darbuotojų buvimas kartu su lankytojais, arbatos gėrimas ir pokalbiai (E)
	Darbas su nesimokančiais vaikais	Dalyvauja jaunimo reikalų departamento projekte, kurio tikslas mokyklos nelankančius mokinius gražinti į mokyklą (B)
		Centras atviras visiems: neišskiriant mokyklos nelankančių ar reikalų su policija turinčių jaunuolių (E)
	Žalingų įpročių prevencija	Stovyklų metu vedamos teminės diskusijos apie alkoholio, tabako ir narkotikų pavojus ir žalą (C)
		Rūkymo prevencijos akcijos (E)
		Jaunimo darbuotojai ir lankytojai yra sukūrę vidaus taisykles, kur alkoholio vartojimas draudžiamas (B)
		Lankytojai dalyvaudami centro veiklose negali vartoti alkoholio (A)
		Jaunimo darbuotojas kartu su miesto policijos vadu ir meru daro reidus, kurių tikslas prižiūrėti ar viešose vietose jaunimas nevaratoja alkoholio (A)
	Lankytojai atėję į centrą žino, kad alkoholis nebus toleruojamas (E)	

Jaunimo centrų organizuojamas jaunimo veiklas galima suskirstyti į dvi kategorijas: laisvalaikio praleidimą ir centro darbuotojų organizuojamas veiklas (3 lentelė). Laisvalaikiu vadinama lankytojų savarankiška veikla.

Lankytojai atėję į jaunimo centrą nėra verčiami būtinai kažką konkrečiau veikti. Jiems suteikiama laisvė patiems planuoti savo laiką, pasinerti į subkategorijų veiklas arba tiesiog nieko neveikti. Populiariausios ir viena kitą papildančios yra pirmos dvi subkategorijos: bendravimo ir žaidimų. Lankytojai jaunimo centruose renkasi susitikti su draugais, susitikę vėl gi gali paprasčiausiai susėdėti ant sofų ar prie arbatos šnekučiuotis. Bet dažniausiai bendravimas tampa įdomesnis žaidžiant antrosios subkategorijos žaidimus. Visuose centruose žaidžiami stalo žaidimai. Lankytojai žaidžia savo atsineštus arba centre esančius žaidimus: „Monopolis“, „Alias“, „Risk“, „Tvisteris“, „Lietuva“, „Naujakuriai“, „Carcassonne“. Centruose žaidimų būna dešimtys skirtingų, kuriuos visus sužaisti gali neužtekti metų. Populiarūs ir aktyvūs žaidimai, daugelyje centrų stovi stalo futbolo, stalo teniso ir pulo stalai.

Dažnai lankytojai savarankiškai užsiima iš anksto planuotomis veiklomis, menine saviraiška

arba sportu. Planuotos veiklos gimsta, kai atsiranda bendri interesai tarp lankytojų, susibūrusios muzikinės, šokių grupės repetuoja, buriasi merginos gaminančios rankdarbius, vaikinai kartu sportuojantys. Šios veiklos labai priklauso nuo centrų turimų patalpų ir inventoriaus. Dauguma centrų suteikia galimybę individualiems, savarankiškiems užsiėmimams. Tai gali būti skaitymas, mokymasis, pašymas, kompiuteriniai žaidimai, sportavimas.

Kita kategorija – veiklos inicijuojamos jaunimo darbuotojų. Išskiriamos dvi subkategorijos: būreliai/klubai ir renginiai. Centruose lankytojams būreliai/klubai pasiūla priklauso nuo turimų patalpų, priemonių ir darbuotojų gebėjimų. Vienuose populiareni rankdarbių gamybos, vėlimo, keramikos, dekupažo, medžio apdirbimo. Kituose centruose daugiau užsiimama šokiais ir muzikavimu.

Renginių subkategorijos veiklos yra vienos iš pagrindinių, kurias vykdo centrai. Daugiausiai dėmesio skiriama bendroms išvykoms, švenčių šventimui, įvairiausių porjektų įgyvendinimui. Taip pat centrai organizuoja diskotekas, sporto varžybas, stovyklas, filmų peržiūrų vakarus. Šios subkategorijos veiklų pasiruošimui ir įgyvendinimui centrai skiria daugiausiai laiko ir energijos.

4 lentelė. Jaunimo centrų organizuojamos jaunimo veiklos

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
Laisvalaikis (lankytojai savarankiškai užsiima)	Bendravimas	Susitikimas su draugais (A, B, C, D, E, F)
		Arbatos gėrimas (B, D, E, F)
	Žaidimai	Pulas (A, B, E, F)
		Stalo futbolas (A, B, D, E, F)
		Stalo tenisas (B, E, F)
		Stalo žaidimai (A, B, C, D, E, F)
		Kompiuteriniai žaidimai (A, F)
		Oro ritulys (B)
	Meninė saviraiška	Muzikinių grupių repetavimas (A, B)
		Paišymas (B, E, F)
		Mokymasis šokti (A, B)
		Rankdarbių gamyba (B, E, F)
	Mokymasis	Skaitymas (A, B, F)
		Namų darbų ruošimas (B, E, F)
	Sportas	Sportas lauke (E, F)
		Sportavimas centre (F)

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
Centro veiklos (inicijuojamos darbuotojų)	Būreliai/klubai	Keramikos (F)
		Dekupažo (F, B)
		Medžio apdirbimo (F, E)
		Vėlimo (F)
		Gitaros ir kt. instrumentų pamokos (A, B, F)
		Šokių pamokos (A, B)
		Rankdarbių gamybos (B, D, E, F)
	Renginiai	Diskotekos (A, B, E, F)
		Koncertai (A, B)
		Stovyklos (A, B, C, E)
		Sporto varžybos (C, D, E, F)
		Išvykos (A, B, C, D, E, F)
		Filmų vakarai (A, B, D, F)
		Šventės (A, B, D, E, F)
		Projektų įgyvendinimas (A, B, C, D, E, F)
		Mainų programos (B, E)

Tiriant jaunimo centrų idėjų ir veiklų atsiradimo šaltinius, pastebėta tendencija, kad iš galimų devynių idėjų generavimo ir įgyvendinimo variacijų (4 lentelė) paminėtos buvo šešios.

Dažniausiai buvo paminėti trys idėjų generavimo ir įgyvendinimo tipai. Pirmas tipas, kai jaunimo darbuotojai patys sugalvoja idėją ir patys ją įgyvendina. Pavyzdžiui, darbuotojai sugalvoja vežtis vaikus į ekskursiją. Darbuotojai suplanuoja maršrutą, pasamdo transportą, surenka pinigus, o vaikai tik dalyvauja. Antras tipas, kai lankytojai sugalvoja idėją ir ją patys įgyvendina. Pavyzdžiui atėję į jaunimo centrą nusprendžia, kad tą dieną jie darys stalo futbolo turnyrą. Jie patys daro varžybų tvarkaraštį, skaičiuoja taškus, darbuotojai gali visai nedalyvauti.

Trečiasis tipas, kai jaunimo darbuotojai ir lankytojai kartu sugalvoja idėją ir kartu ją įgyvendina. Pavyzdžiui, susirinkus kartu išgerti arbatos ir besišnekučiuojant kyla idėja, kad reikia žygį padaryti. Ir pasiruošimo darbas vyksta bendradarbiaujant. Čia taip pat reiktų paminėti, kad iš interviu neišryškėjo 3 tipai. Galbūt svarbu paminėti, kad veiklos gali nevykti vien tik darbuotojų iniciatyva. Daugiausia centrų veiklos pagrįstos I, II, ir III tipu.

5 lentelė. Jaunimo centrų idėjų generavimas ir jų įgyvendinimas

Įgyvendinimas \ Idėjų generavimas	Darbuotojai	Lankytojai	Kartu
Darbuotojai	I tipas Darbuotojai sugalvoja, darbuotojai įgyvendina (A, B, C, D, E, F)	Darbuotojai pasiūlo idėją, lankytojai įgyvendina	Darbuotojai pasiūlo idėją, kartu įgyvendina (A, D, F)
Lankytojai	Lankytojai pasiūlo, darbuotojai įgyvendina	II tipas Lankytojai sugalvoja, lankytojai įgyvendina (A, B, D, E, F)	Lankytojai pasiūlo idėją, kartu įgyvendina (B, E, F)
Kartu	Kartu sugalvoja, darbuotojai įgyvendina	Kartu sugalvoja, lankytojai įgyvendina (E)	III tipas Kartu sugalvoja, kartu įgyvendina (A, B, C, D, E, F)

Taip pat galime pastebėti dvi idėjų generavimo ir įgyvendinimo tendencijas (5 lentelė). Pirmoji tendencija ta, kad kas idėją sugalvoja, ją greičiausiai ir įgyvendins: darbuotojai-darbuotojai, lankytojai-lankytojai, kartu-kartu. Antroji tendencija, gimusios idėjos didžiausią tikimybę, būti įgyvendintomis, turi kai jos įgyvendinamos kartu.

6 lentelė. Jaunimo centrų idėjų generavimas ir jų įgyvendinimas

Idėjų generavimas	Įgyvendina
Darbuotojai	Darbuotojai arba kartu
Lankytojai	Lankytojai arba kartu
Kartu	Kartu

Jaunimo centrai siekdami ugdyti lankytojų bedrąsias kompetencijas, stengiasi įtraukti juos į bendras veiklas, ne kaip tik dalyvius, bet kaip planuotojus ir organizatorius. Lankytojų prisidėjimo prie bendrų veiklų skatinimas išskiriamas į dvi kategorijas: darbuotojų ir lankytojų santykius ir įtraukimo į veiklas (6 lentelė).

Darbuotojų ir lankytojų bendradarbiavimas remiasi bendravimu. Svarbu, kad užmezgant draugiškus santykius, būtų laikomasi lygiavertiškumo principo, bei abipusės pagarbos. Esant šiom sąlygom lankytojai gali būti drąsinami, skatinami, palaikomi, pagiriami. Tokio bendravimo rezultatas yra bendrų interesų ir idėjų atsiradimas, kurias įgyvendinant ugdomos įvairios bendrosios kompetencijos.

Kita bendrųjų kompetencijų ugdymo kategorija yra įtraukimas į veiklas. Pagal tyrimo dalyvių atsakymus į klausimą, kaip skatinami lankytojai, galima sudaryti įtraukimo į veiklas veiksmų eiliškumą: pirma lankytojams turi būti suteikta galimybė dalyvauti ir planavime ir įgyvendinime; antra lankytojams jau įsitraukus turi būti įdomus pats darbo procesas; trečia lankytojams reikia parodyti, kad jie viso šio proceso dalis; ketvirta, kai lankytojai patys planuoja ir įgyvendina veiklas, jie jas pradeda labiau vertinti. Taip ugdomos visos bendrosios kompetencijos. Priklausomai nuo lankytojų vykdomų skirtingų veiklų, pagal esamus poreikius, vienos bendrosios kompetencijos gali būti ugdomos labiau nei kitos.

Bendrųjų kompetencijų ugdymas

7 lentelė. Lankytojų prisidėjimo prie bendrų veiklų skatinimo būdai

Kategorija	Požymiai	Ugdomos bendrosios kompetencijos
Darbuotojų ir lankytojų santykiai	Jaunimo darbuotojams bendraujant su lankytojais, per pokalbius prie arbatos užsimezga draugiški santykiai, taip sužinoma kas kuo domisi, atsiranda bendri interesai. Bendrauja kaip su lygiais sau, bendradarbiais. Kreipiasi kaip į pagalbininkus. Ar galite padėti? Drąsina. Skatina. Palaiko.	Komunikavimo kompetencijos Socialinės ir pilietinės kompetencijos Asmeninės kompetencijos

	Pagiria. Klausia kaip jaučiasi.	
Įtraukimas į veiklas	Suteikiama galimybė dalyvauti planavime ir įgyvendinime. Įdomus pats procesas. Parodo, kad jie viso to dalis. Kai įsitraukia, pradeda labiau vertinti.	Iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijos Kultūrinės kompetencijos Pažinimo kopetencijos

Apklausus tyrimo dalyvius, dėl galimo bendradarbiavimo su kuriu jaunu centru, paašškėjo dvi galimos bendradarbiavimo kategorijos: gerosios patirties sklaida ir bendros veiklos (7 lentelė). Pirmoji kategorija remiasi bendravimu tarp centrų. Gali bendrauti darbuotojai, aplankyti vieni kitus, domėtis kolegų veiklomis, palaikyti, patarti. Taip pat svarbus patirties ir informacijos dalijimasis: metodinė medžiaga, informacija apie projektus ir finansavimo šaltinius.

8 lentelė. Bendradarbiavimas tarp jaunimo centrų

Kategorija	Požymiai
Gerosios patirties sklaida	Atvykti vieniems pas kitus į svečius
	Dalintis metodine medžiaga
	Dalintis patirtimi
	Dalintis informacija apie projektus ir finansavimo šaltinius
Bendros veiklos	Kartu rašyti ir įgyvendinti projektus
	Stovyklos
	Žygiai
	Diskotekos
	Koncertai

Antroji kategorija yra bendrų veiklų įgyvendinimas: projektai, stovyklos, žygiai, diskotekos ir koncertai. Taip semiasi patirties ir darbuotojai, ir lankytojai. Pavyzdžiui muzikinėms grupėms po kurio laiko gali būtonebeaktualu visą laiką koncertuoti savo miestelyje. Grupės siekia, kad juos išgirstų kuo daugiau klausytojų, klausytojai nori išgirsti naujų grupių. Išėjis -jaunimo centrams bendradarbiaujant rengti bendrus koncertus, pasirodymus ir visas kitas veiklas. Tarp jaunimo centrų yra įprasta pasirašyti sutartį kaip socialiniai partneriai ir įgyvendinti bendrus projektus. Bendri projektai turi plusų, nes juos lengviau laimėti ir atsiranda didesnė atsakomybė

juos įgyvendinant. Iš bendros veiklos patirties semiasi visi - ir darbuotojai, ir jaunimas. Dabar jaunimo centrai daug dalyvauja tarptautiniuose projektuose, vyksta į kitas šalis. Jaunuoliams labai didelė nauda susipažinti su kitų šalių jaunimu, tačiau projektui pasibaigus, nutrūksta ir bendravimas tarp skirtingų šalių dalyvių. Nes lieka vienintelė bendravimo galimybė – internetas. Vystant regioninį bendradarbiavimą, tie santykiai galėtų tapti ilgalaikiai.

3.2. Jaunimo centro projektas

Filosofija

Prieš priimdami sprendimą, kiekvieną sykį pamąstome, ar jis padidins, ar sumažins mūsų laimę.

Steigėjas

Atviro jaunimo centro steigėju bus Y fondas. Y fondas turi didelę darbo su vaikais ir jaunimu patirtį, daugiau nei 10 metų Y fondas Lietuvoje dirba su skurdžiai gyvenančiais ir socialiai remtiniais kaimo bendruomenių žmonėmis, padeda aktyviems kaimo gyventojams, kurie nori kurti, tobulinti aplinką ir pačius save bei siekia įgyti naujų žinių. Nuo savo įsteigimo fondas dirba ir su rizikos vaikais ir jaunimu.

Fondas Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje taiko laiko patikrintą metodiką, kuri padeda kaimo bendruomenėms tapti savarankiškesnėmis, stipresnėmis, labiau vertinančiomis save ir aplinkinius. Fondas stokojančius bendruomenės narius kruopščiai atrenka, paruošia šeimas, kurios gauna „gyvają dovaną“ – gyvulėlį ar augalų sodinukų. Jų tikslas – puoselėti gautą dovaną, atsakingai ja naudotis, kad atžalą galėtų perdovanoti kitai stokojančiai šeimai. Tai vadiname „dalijimusi dovanomis“.

Fondas neapsiriboja tik gyvulių dovanojimu, bet taip pat vykdo veiklas tokiose srityse kaip aplinkosauga, agroekologija, vaikų ir jaunimo užimtumas, švietimas bei ugdymas, dirba su socialinės atskirties grupėmis. Fondas taiko mokymo sistemą, kuri skatina susitelkti kaimo bendruomenių narius bendrai veiklai. Dalis mokymų yra vedami bendruomenės plėtros temomis - bendravimo psichologija ir konfliktų sprendimas; lyčių lygybės klausimai; jaunimo sveikatos programa; bendruomenės socialinis vystymasis ir kt.

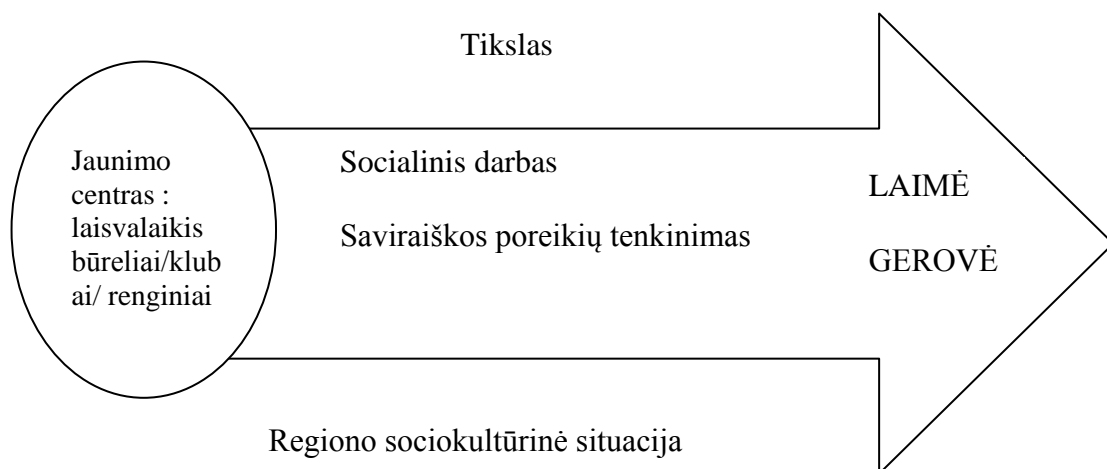
Jaunimo centro misija – padidinti vaikų ir jaunimo gerovę: praplečiant vaikų ir jaunimo laisvalaikio galimybių įvairovę, sustiprinant veiklas su rizikos grupės šeimomis ir jų nariais, joms suteikiant psichologinę ir praktinę pagalbą,

Jaunimo centro vizija

Saldutiškio jaunimo centras kuriamas su tikslu sudaryti jaunimui sąlygas saugiai ir naudingai praleisti laisvalaikį. Siekiamybė yra lankytojų asmeninė laimė ir gerovė. Kaip to siekti pateikiama schemoje.

4. schema. Kuriamo jaunimo centro vizija

Jaunimo centro strategija

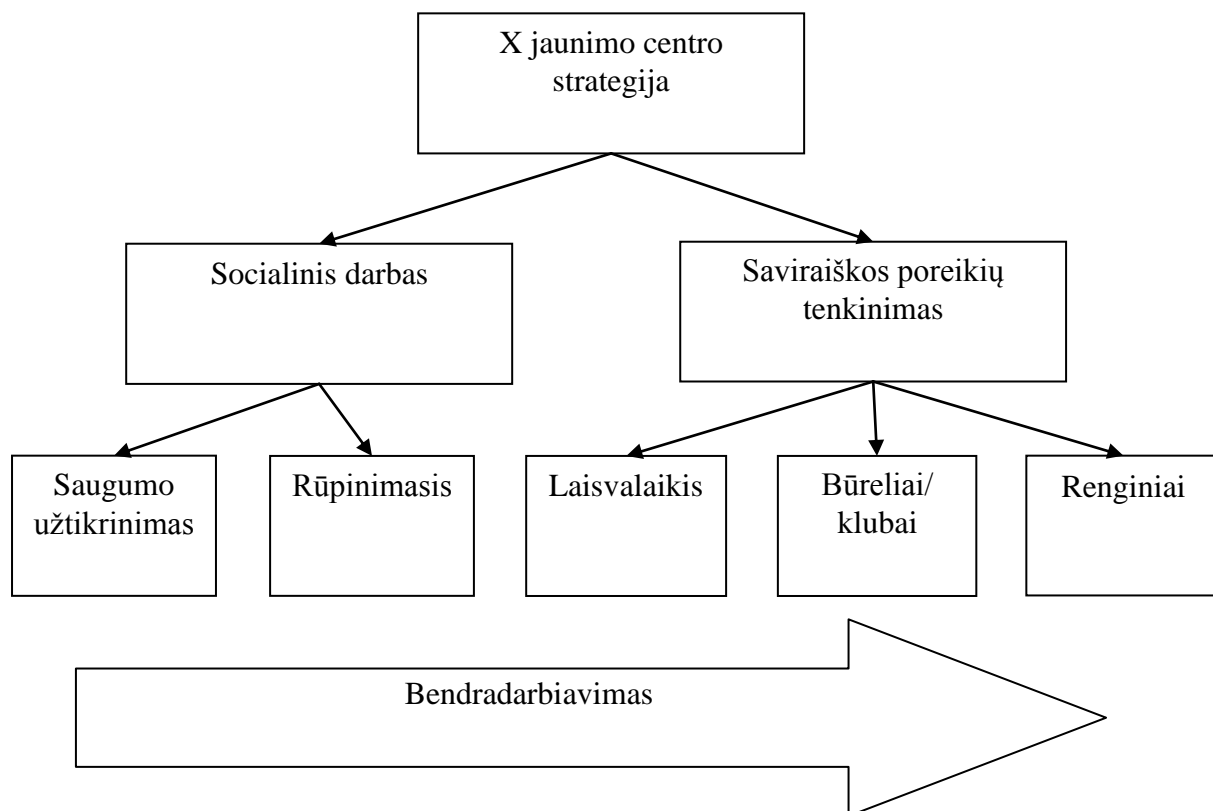
X jaunimo centras turės dvi pagrindines veiklos sritis: socialinio darbo ir saviraiškos poreikių tenkinimo (4 schema). Socialinį darbą galima išskirti į dvi kryptis.

1. Lankytojų saugumo užtikrinimas. Šiuo atveju į saugumą žiūrima plačiąja prasme: atėjęs į centrą lankytojas turi ne tik būti saugus, bet taip ir jaustis. Bus stengiamasi atlikti nusikalstamumo, žalingų įpročių ir kitokių psichosocialinių problemų prevenciją.
2. Visapusiškas rūpinimasis lankytojais, tai higieninių sąlygų sudarymas: rūpintis lankytojų fizine sveikata ir jaunimo vidinio pasaulio turtingumu.

Jaunimo saviraiškos poreikių tenkinimui numatomos trys kryptys:

1. Laisvalaikio organizavimas erdvėse, kuriose sudaromos sąlygos jaunimui saugiai ir jaukiai leisti laisvą laiką. Čia bus galima susitikti su draugais, gerti arbatą, užkandžiauti, klaustytis muzikos, patiems muzikuoti, skaityti, ruošti namų darbus, žaisti: stalo žaidimus, pulą, stalo futbolą, oro ritulį, smigį, kroatetą ir kt. Šios veiklos labiausiai padės ugdyti bendruomeniškumą.
2. Būrelių/klubų veikla, kuri bus organizuojami jaunimo centro darbuotojų. Jų gali būti įvairiausių, nuo keramikos užsiėmimų iki knygų skaitytojų klubo.
3. Renginių vietos bendruomenei organizavimas, tai viena efektyviausių priemonių jaunimo ugdyje. Bus stengiamasi, kad darbuotojai ir lankytojai kartu generuotų ir įgyvendintų idėjas ir bendraudami bei bendradarbiaudami tarpusavyje ugdytųsi bendrąsias kompetencijas.

5 schema. X jaunimo centro strategija.

Visos X jaunimo centro veiklų kryptys bus vykdomos remiantis bendradarbiavimu, pradedant saugumo užtikrinimu, baigiant renginiais. Bendradarbiavimas remsis idėjų generavimo ir jų įgyvendinimo tendencija, kad kas idėją sugalvoja, ją greičiausiai ir įgyvendins: darbuotojai-darbuotojai, lankytojai-lankytojai, kartu-kartu (4 lentelė). Tikimasi, kad atkreipiant dėmesį į antrąją idėjų generavimo ir jų įgyvendinimo tendenciją, bus surasti efektyviausi bendradarbiavimo būdai (5 lentelė). Ši tendencija teigia, kad gimusios idėjos didžiausią tikimybę, būti įgyvendintomis, turi kai jos įgyvendinamos kartu. Nesvarbu kas idėjas galvos bus stengiamasi jas įgyvendinti kartu.

Jaunimo centro lankytojai

Numatoma, kad Saldutiškio jaunimo cente bus dirbama su trimis tikslinėmis grupėmis. Vaikų dienos centro paslaugos bus teikiamos vaikams nuo 8 iki 14 metų. Atviros jaunimo erdvės tikslinė grupė – jaunimas nuo 14 iki 29 metų. Trečioji grupė, tai jaunos šeimos. X jaunimo centras kuriamas nedideliame miestelyje. Pagrindinėje mokykloje mokosi mažiau nei 100 mokinių. Dauguma jų į mokyklą atvyksta iš aplinkinių kaimų. Potencialių nuolatinių centro lankytojų yra apie 50.

Vieta

X jaunimo centras įsikurs miestelio centre, priešais bažnyčią, buvusios valgyklos patalpose. Tai dviejų aukštų silikatinių plytų pastatas. Pirmajame aukšte įsikūrusi maisto prekių parduotuvė. Vieta patogi, nes netoliese yra pagrindinė mokykla, autobusų stotelė ir krepšinio, bei tinklinio aikštelės.

Centro turimos patalpos (340 kv. m.) šiuo metu yra nenaudojamos, joms reikalingas kapitalinis remontas. Erdvės yra didelės ir gali būti pritaikytos įvairiems poreikiams. Bus atliekamas kapitalinis patalpų remontas – tvarkomi šiluminiai mazgai, stogas, keičiami langai, perplanuotas interjeras, įrengtos administracinės patalpos ir patalpos veikloms – didelė salė, biblioteka, virtuvė, dirbtuvės, parduotuvė, tualetai, dušai. Miestelyje šiuo metu vietos susitikti jaunimui ir vaikams nėra, tad įrengtos patalpos taps viso miestelio vaikų ir jaunimo traukos centru.

Erdvių pasiskirstymas

1. Didelė salė. Tai visa jungianti erdvė, įėjus į jaunimo centrą pirmiausiai pateksime čia. Šioje salėje vyks pagrindiniai renginiai, filmų peržiūros ar šventės. Laisvu laiku jaunuoliai galės žaisti stalo žaidimus, bendrauti. Tai kaip susibūrimo vieta ir pereinamas koridorius į kitas patalpas.

2. Biblioteka. Tai uždara patalpa, kurios paskirtis – ramybės oazė. Bibliotekoje lankytojai galės ruošti namų darbus, naudotis kompiuteriu ar skaityti vietoje esančias knygas ir žurnalus.

3. Virtuvėje lankytojai galės užkandžiauti, išsivirti arbatos.

4. Dirbtuvėse vyks įvairūs meniniai ir gamybiniai būreliai, keramikos užsiėmimai.

5. Sandėliuke šalia dirbtuvių bus laikomos įvairios gamybinės priemonės ir medžiagos.

6. Konferencijų salėje vyks skautų sueigos ir kiti susirinkimai.

7. Skalbykloje lankytojai turės galimybę išsiskalbti drabužius.

8. Biure darbo vietas turės centro darbuotojai. Čia bus saugomi dokumentai.

9. Parduotuvėlėje, kuri įsikurs buvusioje rūbinėje prie įėjimo, jaunimas galės mokytis verslumo, prekiaudamas savo gaminiais.

Numatomos veiklos

Ši projekto veikla leis užtikrinti stabilų, nenutrūkstamą darbą su vaikais ir jaunimu, suteiks erdves ir priemones vaikams praleisti laisvalaikį, mokytis.

Įsteigus X jaunimo centrą gyventojams bus teikiamos profesinio konsultavimo, psichologinio konsultavimo, šeimos įgalinimo paslaugos. Vaikai ir jaunimas galės saugiai praleisti

laiką, gauti pagalbos darant namų darbus. Centre bus galima išsimaudyti, išsiskalbti rūbus, pasigaminti maisto virtuvėje. Bus organizuojamos vaikų ir jaunuolių meninę saviraišką, verslumą, sveiką gyvenseną, inovatyvumą skatinančios veiklos ir būreliai, tokie kaip filmų kūrimas, amatų mokymasis ir dirbinių pardavinėjimas, robotikos būrelis, muzikos klasė, sezoninio sporto užsiėmimai ir kt. Projektas suteiks galimybę pasikeisti patirtimi su partneriais, pradėti aktyviau ir tikslingiau dirbti su tėvais. Pareiškėjas pradės teikti naują šeimos įgalinimo paslaugą, keisis šia patirtimi su partneriais.

Bendradarbiavimas

Bus plėtojami (ar stiprinami jau esami) ryšiai su miestelio mokykla, policija, parapija, seniūnija, savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriumi. X jaunimo centro patalpomis galės naudotis ir miestelyje veikiantys skautai, į veiklas ir renginius bus bandoma įtraukti miestelio bendruomenę.

Siekiamybė yra kartu su tyrimu dalyvavusiais jaunimo centrais įkurti regiono jaunimo centrų asociaciją. Asociacija galėtų padėti išplėtoti abiejų kategorijų bendradarbiavimą tarp jaunimo centrų (8 lentelė). Gerosios patirties sklaidą galima būtų koordinuoti, sukurti patogų bendravimo tinklą, duomenų bazę. Bendraujant savime atsirastų ir bendradarbiavimas, t.y. bendros veiklos: projektų rašymas ir įgyvendinimas, stovyklos, žygiai, diskotekos ir koncertai.

IŠVADOS

1. Jaunimo politika apibrėžiama kaip sistemų ir priemonių visuma, sudaranti palankias sąlygas jauno žmogaus asmeninei brandai ir sėkmingai integracijai į visuomenę. Viena iš pagrindinių sistemų yra neformalusis švietimas, darantis didžiausią įtaką socialinėms ir asmeninėms kompetencijoms ugdyti. Visos savivaldybės įstaigos, įgyvendindamos jaunimo politiką stengiasi ir prisidėti prie jaunimo laisvalaikio užimtumo ir socio-kultūrinių ir edukacinių poreikių tenkinimo. Tai atliekama stiprinant tarpžinybinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą, kuris užtikrina efektyvų savivaldybės lėšų įsisavinimą kuriant jaunimo neformaliojo švietimo centrus ir propoguojant jų veiklą.

Toks jaunimo centras įteisinamas kaip neformaliojo ugdymo įstaiga, kurianti n atvirą ir saugią erdvę jaunimo veiklai bei užimtumui, atitinkantį jaunimo poreikius, padedantį stiprinti jaunimo motyvaciją, įtraukiant jaunimą į aktyvų visuomeninį gyvenimą, skatinantį dalyvauti, sprendžiant jaunimo saviraiškos ir laisvalaikio užimtumo problemas.

2. Praktiškai veikiančių Jaunimo centrų organizuojamas jaunimo veiklas galima suskirstyti į dvi sritis: saviraiškos poreikių tenkinimą ir socialinį darbą. Pagal tyrimo rezultatus, saviraiškos poreikių tenkinimo sritis apėmė devynias subkategorijas. Jos apima jaunimo veiklas, kurios skirtos jaunimą užimti laisvu laiku, kuriose dalyvaudami lankytojai vysto savo įgūdžius. Socialinio darbo sritis apima keturias subkategorijas, kurių esmė yra specialistams kalbant ir dirbant su lankytojais spręsti kylančias individualias problemas. Vaikai, neturintys galimybių ramiai namų darbus paruošti namuose, juos gali padaryti jaunimo centre, su ar be darbuotojo pagalba.

Jaunimo centrų organizuojamas jaunimo veiklas galima suskirstyti į grupes: laisvalaikio praleidimą ir centro darbuotojų organizuojamas veiklas. Laisvalaikiu vadinama lankytojų savarankiška veikla. Lankytojai atėję į jaunimo centrą nėra verčiami būtinai kažką konkrečiau veikti. Jiems suteikiama laisvė patiems planuoti savo laiką, pasinerti į įvairias veiklas arba tiesiog nieko neveikti.

3. X jaunimo centro kūrimas remiasi vertybinėmis nuostatomis, numatančiomis, kad „prieš priimdami sprendimą, kiekvieną sykį pamąstome, ar jis padidins, ar sumažins mūsų laimę“. Jo steigėju numatomas Y fondas. Y fondas turintis didelę darbo su vaikais ir jaunimu patirtį, daugiau nei 10 metų Lietuvoje dirbantis su skurdžiai gyvenančiais ir socialiai remtiniais kaimo bendruomenių žmonėmis, padeda aktyviems kaimo gyventojams, kurie nori kurti, tobulinti aplinką ir pačius save bei siekia įgyti naujų žinių. Jaunimo centro misija – padidinti vaikų ir jaunimo gerovę: praplečiant vaikų ir jaunimo laisvalaikio galimybių įvairovę, sustiprinant veiklas su rizikos grupės šeimomis ir jų nariais, joms suteikiant psichologinę ir praktinę pagalbą.

Jaunimo centro vizija - X jaunimo centras kuriamas su tikslu sudaryti jaunimui sąlygas saugiai ir naudingai praleisti laisvalaikį. Siekiamybė yra lankytojų asmeninė laimė ir gerovė.

Jaunimo centre veiklos vykdymas gali būti paremtas ir tokiais principais:

- Dialogine veikla – sudaromos programos, parenkant jaunimui aktualias temas, atsižvelgiant į jaunų žmonių pageidavimus ir poreikius.
- Bendravimas tarp darbuotojų ir jaunuolių turi būti grįstas pasitikėjimu.
- Jaunimo centro patalpos pritaikytos atsižvelgiant į jų psichologinius raidos aspektus, pasaulėžiūrą, interesus.
- Jaunimo centras turi vengti barjerų, kurie sulaukėtų jaunuolius lankytis centre (t.y, registracija, nepagrįsti draudimai ir kt.).

Jaunimo dienos centruose vykdomos įvairios programos, kurių metu vykdomas vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos darbas, kuriuo ugdoma vidinė motyvacija ir socialiniai įgūdžiai, įgalinantys veiksmingai pasipriešinti neigiamai gatvės įtakai ir padedanti užtikrinti gerą savijautą bei vidinę pusiausvyrą įvairiose sudėtingose gyvenimo ir bendravimo bei bendradarbiavimo situacijose.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė, V. (2009). *Šiuolaikinio žmogaus socializacija Juozo Vaitkevičiaus socialinėje pedagogikoje*. Acta Paedagogica Vilnensia. Mokslo darbai, Vilnius, p. 163-173.
2. Adomienė R. (2004). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Utena, p. 344.
3. *Atvirų jaunimo centrų praktinis gidas* (2011). Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
4. *Atvirųjų jaunimo centrų ir erdvių koncepcija* (2010). Patvirtinta jaunimo reikalų departamentoprie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2010 m. balandžio 7 d. įsakymu Nr. 2V-38-(1.4).
5. *Atvirų jaunimo centrų veiklos aprašas* (2012). Patvirtinta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. A1-570
6. Atviras jaunimo centras „Vartai“. Prieiga internetu :
<<http://www.patria.lt/lt/centrai/atviras-jaunimo-centras-vartai/>>.
7. Bandzevičienė R. (2001). *2010-aisiais mažėjo nusikalstamumas*. Prieiga internetu :
<<http://www.veidas.lt/tag/nusikalstamumas>>.
8. Barkevičienė N. (2011) *2010-2011 m. neformaliojo ugdymo veiklos įvertinimas ir poreikis*. 2011-2012 m. Tyrimas. Kalvarija, p.14.
9. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas : sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta
10. Beresnevičiūtė V., Pranckūnienė E., Vildžiūnienė M. (2003). *Bendravimo tiltai. Mokykla ir kaimo bendruomenė*. Vilnius: UAB Spaudos kontūrai.
11. Bareišis A. (2009). *Nepilnamečių nusikalstamumas auga: daugiau vagiama ir vartojama narkotikų*. Prieiga internetu:
<http://www.alfa.lt/straipsnis/10270483/?Nepilnameciu.nusikalstamumas.auga..daugiau.vagiama.ir.vartojama.narkotiku=2009-04-27_15-42#.U4GyoLGdz1U>
12. Barkauskaitė, M. (2004). *Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje*. Pedagogika, p. 217-222.
13. Bagdonaitė, S. ir Marcinkevičiūtė, Ž. (2005). *Jaunimo neformalus ugdymas*. Patyriminis mokymas. Prieiga internetu:
<<http://www.vpu.lt/socpedagogika/isgyvenimopedagogika/2d3/>>.
14. Birgelytė A., Daulenskienė A., Dzikavičiū J., ir kt. *Kompetencijų ugdymas. Metodinė knyga mokytojui. Projektas „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas*. Vilnius, 2012, p. 1 – 8.

15. Burokas R. (2012). *Atviras jaunimo užimtumo centras: nereikalingos išlaidos ar būtinybė?* Prieiga internetu: <http://www.marijampoliceiai.lt/naujienos/6591-atviras-jaunimo-uitumo-centras-nereikalingos-ilaidos-ar-btinyb>.
16. Butvilas, T. (2004). *Netekties išgyvenimų ir kai kurie socializacijos aspektai jaunesniajame mokykliniame amžiuje*. Vilnius, p.17.
17. Dobranskienė, R. (2002). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Šiauliai.
18. Denstad, F. Y. (2009). *How to develop a national youth strategy*. Youth policy manual. Council of Europe Publishing. Prieiga per internetą:
<http://youthpartnership.eu.coe.int/youthpartnership/documents/EKCYP/Youth_Policy/docs/YP_strategies/Research/YP_Manual_pub.pdf>
19. Gudynas, P. ir kt. (2007). *Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas*. Vilnius: Švietimo plėtotos centras.
20. Giddens A. (2005). Sociologija. Kaunas.: poligrafija ir informatika.
21. Išoraitė M. (2007). *Atviri jaunimo centrai*, p. 100.
22. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Petro Ofsetas. Vilnius, p.15.
23. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2006) <<http://www.jrd.lt/atviras-darbas-su-jaunimu>>
24. Jaunimo politika Lietuvoje (2010). Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Vilnius, p. 3.
25. Jaunimo politika nacionaliniu lygmeniu (2008). Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Prieiga internetu: <http://www.jrd.lt/nacionaliniu-lygmeniu>.
26. Jonutytė, I. (2002). *Savanorių vaidmuo įgyvendinant vaikų socialinės gerovės programas bendruomenėje*. Socialinis darbas: mokslo darbai, Nr. 1(1). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
27. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: VPU leidykla.
28. Kvieskienė G., Petronienė O., Bitinas B. ir kt. (2006). *Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas. Tyrimo ataskaita*. Prieiga internetu: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/NVS_sanaudos_ir_prieinamumas_ataskaita.pDf>
29. Kvieskienė G., Petronienė (2007). *Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas*.
30. Kardelis K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus
31. Kšivickienė D. (2006). *Skurdo apraiškos Lietuvos kaime*. Prieiga internetu: www.laei.lt/x_file_download.php?pid=365

32. *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas* (Žin., 2006, Nr. 17–589).
33. *Lietuvos jaunimo neformalaus ugdymo asociacija* (2004). Prieiga internetu: <http://www.jnu.lt/?id=14>.
34. *Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* (Žin., 2007, Nr. 80-3214).
35. *Lietuvos jaunimo neformalaus ugdymo asociacija* (2004). Prieiga internetu: <http://www.jnu.lt/?id=14>.
36. *Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas* (Žin., 2003, Nr. 119-5406; 2005, Nr. 144-5238).
37. *Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* (Žin., 2007, Nr. 80-3214).
38. Lietuvos Jaunimo politikos Baltojoji knyga (2001) p. 1-2.
39. Lietuvos jaunimo neformaliojo ugdymo asociacija (2005) Prieiga internetu: <http://neformaliai.lt/ugdymas/>.
40. Miliūnienė L., Vaitkevičius J. V., Bakanovienė, T., Mockevičienė D.(2009). *Sveikatos rizikos veiksnių savikontrolė neformaliajame ugdyme*. Šiauliai.
41. Matulionis A. V. (2003). *Sociologija*. Vilnius: Homo liber, p. 37.
42. Malinauskas A., Kučikas A.(2008) *Atviri jaunimo centrai – jaunimo poreikiams*.Jaunimo reikalų departamentas, p. 30.
43. Mažylis L.,Vazgelevičius D. (2004). *Nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimas susavivaldos institucijomis teiki ant socialines paslaugas*. Organizacijų vadyba:sisteminiai tyrimai: Kaunas.
44. Metodinės praktinės rekomandacijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimui.(2009). *Inovatyvūs neformalaus ir savaiminio mokymosi pripažinimo metodai ir procedūros turizmo sektoriuje.*, p. 16.
45. Paloniemi S. Experience, competence and workplace learning. *Journal of Workplace Learning*, 2006. Volume 18, Number 7/8, p. 439-450.
46. Petronienė, O. (2011). *Švietimo prieinamumo principo įgyvendinimas neformaliajame ugdyme*. Vilniaus pedagoginis universitetas.
47. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V.(2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje.Faktai. Interesai. Vertinimai*. Vilnius.
48. Šukytė, D. (2007). *Neformaliojo ugdymo modelis: teorinis ir empirinis pagrindimas:socialiniai mokslai, edukologija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
49. Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*.–Vilnius: Aušra, 2003.

50. Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2003, p.48.
51. Uscila R., Kanapinskaitė J., Railienė A. ir kt. (2007). *Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose Mokomoji knyga (metodinis leidinys)*. Vilnius: Lietuvos socialinių pedagogų asociacija, p. 19.